

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НУБІП України

11.04 – КМР. 1787 «С» 2020.11.13. 015 ПЗ

НУБІП України

Ліщука Віталія Володимировича

2021

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

УДК 338.43:639.2(477)

НУБІП України

ПОГОДЖЕНО

Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

глобальної економіки

НУБІП України

Діброва А. Д.

Вдовенко Н. М.

(підпис)

(підпис)

« »

2021 р.

« »

2021 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НУБІП України

на тему «Економічний механізм державного регулювання аграрного сектору в Україні»

Спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва)

Освітня програма Прикладна економіка

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

д.е.н., професор

Вдовенко Н. М.

підпис

НУБІП України

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

к.е.н., доцент

Коробова Н. М.

підпис

Виконав

Ліщук В. В.

НУБІП України

Київ – 2021

НУБІП України

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему «Економічний механізм державного регулювання аграрного сектору в Україні» складається із вступу, трьох розділів висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 94 сторінки, з них 80 сторінок основного тексту. Робота містить 5 таблиць та 10 рисунків. Список використаних джерел містить 128 найменувань.

Об'єкт дослідження - економічний механізм державного регулювання аграрного сектору в Україні

Об'єкт дослідження - економічний механізм державного регулювання аграрного сектору в Україні

Метою магістерської роботи є дослідження сутності економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні, підготовці рекомендацій щодо його вдосконалення, формуванні теоретичних положень, спрямованих на розвиток теорії економічного механізму державного регулювання аграрного сектору.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: індукції та дедукції; теоретичного узагальнення і порівняння; причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний, спостереження.

У першому розділі висвітлено наукові основи державного регулювання аграрного сектору, а саме суть та значення державного регулювання аграрного сектору економіки, особливості державного регулювання в аграрному секторі та показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектору.

У другому розділі проаналізовано заходи державного регулювання аграрного сектору України, зокрема показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектору, розвиток та ефективність виробництва в аграрному секторі України та закордонний досвід державного регулювання у сфері підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору.

НУБІП України

У третьому розділі розглянуто шляхи вдосконалення економічного механізму державного регулювання аграрного сектору, а саме моніторинг

регуляторної політики в аграрному секторі, шляхи вдосконалення державного

регулювання аграрного сектора економіки та механізм вдосконалення

державного регулювання цін на ринку сільськогосподарської продукції.

Ключові слова – аграрний сектор, державне регулювання, регулятивна політика, ефективність, ресурсний потенціал, сільськогосподарська продукція,

економічний механізм.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ.....	2
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	11
1.1. Суть та значення державного регулювання аграрного сектору економіки.....	11
1.2. Особливості державного регулювання в аграрному секторі.....	17
1.3. Показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектору.....	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	33
2.1. Розвиток та ефективність виробництва в аграрному секторі України.....	33
2.2. Закордонний досвід державного регулювання у сфері підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору.....	51
2.3. Моніторинг регуляторної політики в аграрному секторі.....	58
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	66
3.1. Шляхи вдосконалення державного регулювання аграрного сектора економіки.....	66
3.2. Вдосконалення механізму державного регулювання цін на ринку сільськогосподарської продукції.....	73
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми: Вагоме місце в національній економіці посідає аграрний сектор. Він виконує особливу функцію у створенні та забезпеченні продовольчої та у визначених межах економічної безпеки держави. Швидкі перемини в соціально-економічному та політичному житті України та в світовому просторі, тенденції розвитку світового сільського господарства та актуальність проблем продовольчої безпеки вимагають підвищеної уваги до розвитку вітчизняного аграрного сектору, який є стратегічною складовою економічної системи країни. Нині, коли в аграрній реформі простежуються перші ознаки позитивних результатів, задля якої здійснено кардинальні економічні перетворення, і триває пошук оптимальних механізмів сталого розвитку аграрного сектору, питання державного регулювання з останнього є актуальним.

Аграрний сектор має ряд властивостей, які впливають на утворення порядку державного регулювання його розвитку. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються у світовій економіці, накладають свої корективи на державне регулювання аграрного сектору національних економік. Метою державного регулювання в умовах глобалізації є гарантування продовольчої безпеки шляхом підвищення ефективності аграрного сектору та його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Сучасні зміни призводять до переосмислення державного регулювання у таких сферах, які не порушують принципів добросовісної конкуренції

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливість удосконалення державної політики підтримки та розвитку аграрного сектору як пріоритетної галузі економіки свідчать численні теоретичні та практичні дослідження та узагальнення вітчизняних науковців, у тому числі праці О.Ю. Коваленко, П.Т. Саблука, М.В. Зубця, М.Є. Окрепка, М.В. Присяжнюка, О.Л. Попової, В.М. Гейця, М. К. Паркомця, В.В. Юрчишина, С.В. Майстро, Б.И. Пасхавера.

НУБІП України

О.М. Могильного, А.П. Адаменко, М. М. Артуса, Р. Ф. Бруханського,
В.Б. Ваврика, В. В. Гудака, Є. М. Кирилюка, М. З. Матвійчук, Б. Й. Пасхавера,

Є.А. Фірсова, О. М. Шпичака, О.І. Артемова, Л.М. Березіна, О.І. Дудка,
В.В. Кіндзерський, М. Крупка, та інших.

НУБІП України

Кожна з цих робіт має велику наукову та практичну цінність, однак питання економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні повністю не розкрито і не досліджено. Саме актуальність, наукове, теоретичне та практичне значення проблеми, її недостатнє вивчення та обґрунтування в Україні призвели до вибору теми магістерської роботи.

НУБІП України

Об'єкт дослідження - економічний механізм державного регулювання аграрного сектору в Україні

Предмет дослідження - теоретико-методологічні та практичні рекомендації щодо удосконалення економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні.

НУБІП України

Метою магістерської роботи є дослідження сутності економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні, підготовці рекомендацій щодо його вдосконалення, формуванні теоретичних положень, спрямованих на розвиток теорії економічного механізму державного регулювання аграрного сектору.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- Дослідити суть та значення державного регулювання аграрного сектору економіки

Визначити особливості державного регулювання в аграрному секторі

- Дослідити показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектору

- Проаналізувати розвиток та ефективність виробництва в аграрному секторі України

НУБІП України

НУБІП України

– Дослідити закордонний досвід державного регулювання у сфері підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору

НУБІП України

Здійснити моніторинг регуляторної політики в аграрному секторі

– Визначити шляхи вдосконалення державного регулювання аграрного сектора економіки

– Проаналізувати механізм вдосконалення державного регулювання цін на ринку сільськогосподарської продукції.

НУБІП України

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні є сукупність загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Серед них слід виділити наступні. Головним у цій системі є загальнонауковий діалектичний метод, за допомогою якого у роботі питання та проблеми розглядалися та вирішувалися в єдності суцільного змісту та правової форми. Історико - правовий метод використовувався у двох аспектах: при аналізі становлення та розвитку економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні; при порівнянні поглядів сучасних експертів та класиків економічної науки минулих століть. Порівняльно - правовий метод є певним продовженням і деталізацією в правовій площині діалектичного методу. Правові характеристики економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні були здійснені як при динамічному порівнянні розвитку законодавства, що регулює положення, включені до магістерської роботи, так і з точки зору виділення спільних рис та відмінностей між чинним законодавством України та законодавством інших країн. При дослідженні основних характеристик економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні (принципів, функцій, завдань тощо) використано структурно-функціональний метод та метод системного аналізу, що дозволяє визначити місце та значення економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в системі фінансових відносин, щоб зв'язати правила, що

НУБІП України

регулюють відносини у сфері аграрного сектору, з іншими нормами, що регулюють аграрний сектор, проаналізувати структуру механізму економічного механізму державного регулювання аграрного сектору та окремі його елементи.

Метод системного аналізу відіграє велику роль в аналізі діяльності уряду у сфері економічного механізму державного регулювання аграрного сектору, дозволяє аналізувати та розробляти пропозиції щодо координації своїх дій та досягнення найбільш ефективних результатів. Застосування формально-логічного методу призвело до визначення та характеристики правової природи економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні як різновиду фінансового контролю, виокремлення його істотних ознак.

Завдяки використанню цих методів у магістерській роботі виконуються умови для вирішення теоретичних та практичних завдань, що зумовлено метою роботи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що характер та зміст магістерської тематики є комплексним дослідженням економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні, що має істотне значення для науки, практичного застосування та вдосконалення законодавства. Значення розвитку аграрного господарства посилюється в умовах інтеграції, коли Україна має чітко сформулювати стратегічні цілі та визначити параметри продовольчої безпеки, розробити стратегії та напрями розвитку цієї важливої складової економічної системи з урахуванням раціонального використання потенціалу сільського господарства.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ЕКТОРУ

1.1. Суть та значення державного регулювання аграрного сектору економіки

Сільське господарство є надзвичайно важливою галуззю національної економіки. Від його розвитку багато в чому залежить продовольча та фінансова безпека країни, реальна якість життя населення в цілому. Водночас сільське господарство є найменш конкурентоспроможною галуззю національної економіки і його функціонування значною мірою залежить від заходів державної підтримки його розвитку. Необхідність державної підтримки сільськогосподарського виробництва диктується наслідками загальної економічної кризи, диспропорцією цін на сільськогосподарську продукцію та промисловість, недосконалістю фінансово-кредитної системи, зобов'язань при вступі до Світової організації торгівлі, реальним зниженням доходів сільського населення та необхідністю задоволення потреб України [54].

Сьогодні головною метою аграрної трансформації є створення умов для розвитку ефективного, високопродуктивного та конкурентоспроможного агропромислового сектору, що, загалом, сприятиме економічному зростанню та підвищенню добробуту населення країни. Вирішення цього важливого завдання неможливе без ефективного розвитку та регулювання аграрного ринку

Інтеграція України у світову спільноту вимагає системного підходу до аналізу сучасних процесів розвитку сільськогосподарського виробництва з метою розробки відповідних регуляторних механізмів, які можуть забезпечити швидку адаптацію галузі до нових економічних умов. Серед них особливе місце належить обґрунтуванню теоретико-методологічних засад державної підтримки сільського господарства. Для подальших досліджень важливо констатувати, що державну підтримку не можна ототожнювати з державним регулюванням, оскільки останнє може бути спрямоване не лише на

стимулювання розвитку економічних процесів, а й на їх обмеження. У сільському господарстві прикладом обмежень виробництва є програми, що використовуються в ЄС та США. Таким чином, реалізуючи обмежувальну функцію, держава може одночасно здійснювати стимулюючий вплив через систему державної підтримки [57].

Державна підтримка є складовою системи державного регулювання сільського господарства, що являє собою комплекс правових, фінансових, економічних, організаційних та інших заходів держави для стимулювання розвитку як сільського господарського виробництва, так і сільських територій у праві напрямом для суспільства. Проте трактування державної підтримки лише з позицій фінансової чи бюджетної підтримки є неповним, оскільки може включати інформаційну підтримку, розвиток дорадчих, страхових систем та фондового ринку.

Водночас сучасна вітчизняна агроекономічна наука потребує подальших досліджень для оцінки ефективності державної підтримки сільського господарства. Адже вивчення зарубіжного досвіду показує, що у розвинених країнах зміни у надлишку виробників та споживачів є загальним засобом вимірювання у грошовому еквіваленті прибутку та видатків, що виникають унаслідок зміни аграрної політики. Слід зазначити, що Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) накопичила значний досвід та розробила методи та показники для оцінки ефективності державної підтримки сільського господарства. Тому у СОТ використання порівнянних показників для оцінки державної підтримки сільського господарства в Україні є актуальним завданням адаптації національної системи регулювання до міжнародних вимог [23].

Вимоги СОТ щодо необхідності скорочення внутрішньої підтримки у тій частині, яка спотворює торгівлю, змістили акцент з підтримки виробництва на підтримку доходів сільськогосподарських виробників за допомогою так званих не пов'язаних між собою заходів. Однак рівень підтримки сільського

господарства в країнах з розвинутою ринковою економікою залишається досить високим.

Ефективний розвиток аграрного сектору можливий лише за умови регуляторної діяльності та активної державної підтримки. Багато вчених дійшли висновку, що доки держава не знайде адаптований до сучасних вимог механізм управління цінами, аграрний сектор не матиме перспектив розвитку та буде неконкурентоспроможним на аграрному ринку [21, 23].

Регулювання передбачає створення необхідних умов для процесів саморегулювання розвитку, шляхом використання організаційно-економічних та правових стандартів впливу. На вибір типу моделі регулювання ринкової економіки впливають внутрішні та зовнішні умови розвитку країни, стратегічні та тактичні цілі та засоби їх досягнення, ресурсні можливості, а також ряд факторів надбудови. Економічний механізм державного регулювання відіграє своєрідний зв'язок між підсистемою аграрного сектору та дією економічних законів. Виходячи з даної методологічної настанови, державне регулювання має бути адаптоване до умов складної взаємодії багатовекторних сил з метою забезпечення сталого розвитку аграрного сектору [4].

Об'єктивна потреба державного регулювання та підтримки сільського господарства впливає з особливих факторів функціонування та розвитку галузі 1/1.

Як бачимо, необхідність регулювання процесів, що відбуваються в аграрному секторі економіки, зумовлена низкою факторів, включаючи виробництво продуктів харчування, недосконалі ринкові умови сільськогосподарських підприємств, повільний оборот капіталу, низьку здатність до саморегулювання, дисбаланс цін та залежність від природних умов.

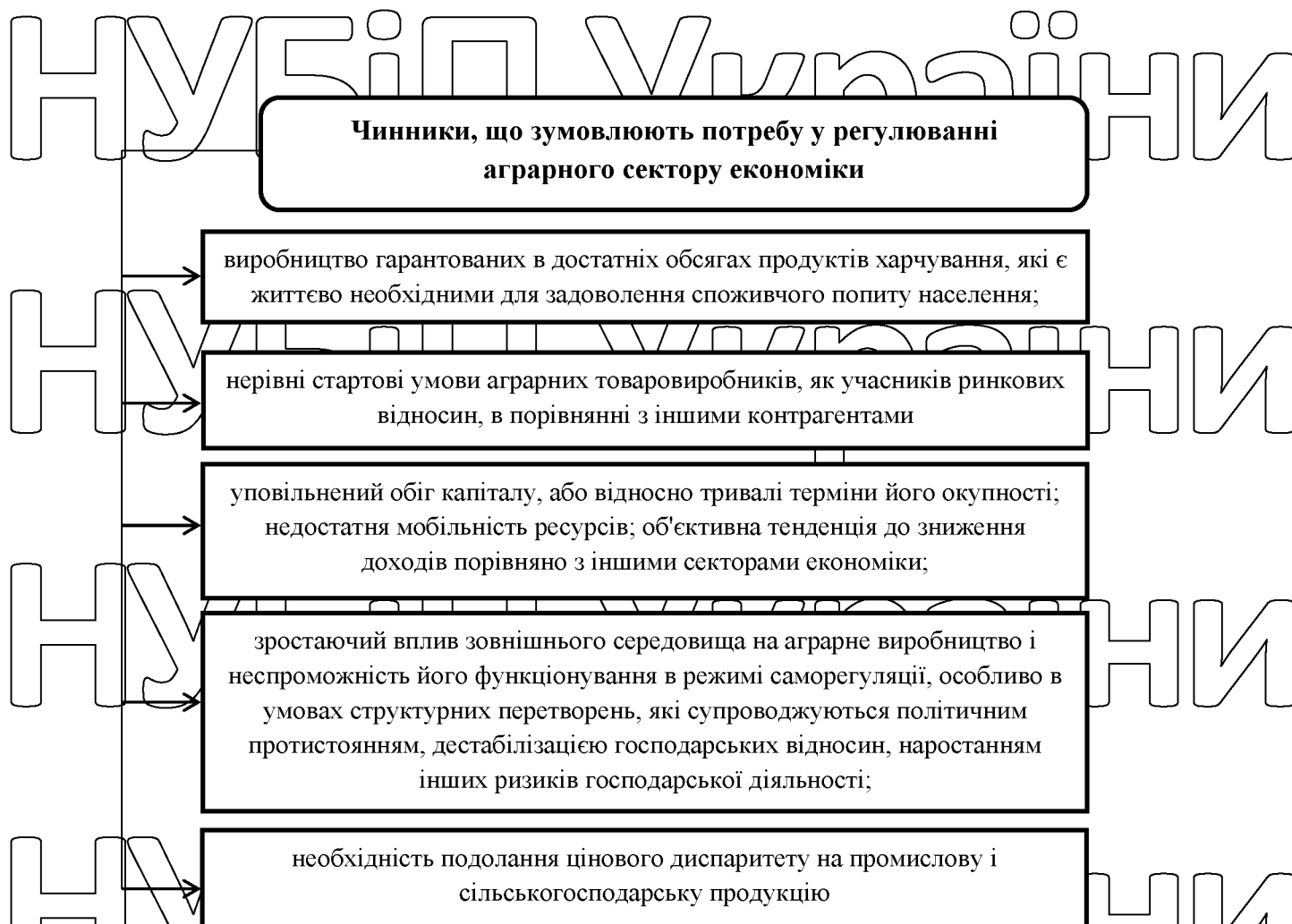

Рис. 1/1. Фактори, що визначають необхідність у регулюванні аграрного сектору економіки

Джерело: систематизовано автором на основі [22; 38]

Подібні фактори властиві кожному сільськогосподарському виробництву незалежно від країни, отже піднесення аграрного сектору в багатьох державах тісно поєднується з державною підтримкою. Це стосується країн Європейського Союзу, США, Японії та інших, які мають великий історичний досвід системи державної підтримки даної дуже важливої частини національної економіки. Значимість аграрного сектору окреслюється передусім закономірністю гарантування продовольчої безпеки країни, що може суттєво вплинути на соціально-економічну ситуацію у суспільстві в цілому. В Україні стабільний розвиток аграрного сектору, котрий опирається на державну допомогу, важливий з позиції зайнятості певної частини населення, а ще з позиції зростання експортних можливостей держави, насамперед з погляду на утворення негативного зовнішнього торговельний баланс за останні роки.

НУБІП України

Залежно від обставин та цілей впливу органів державного управління на стан аграрного сектору економіки можуть бути застосовані різноманітні процеси державної підтримки. Вони можуть бути покликані відшкодувати збитки, або забезпечити розвиток, або сприяти виконанню соціально-економічного проєкту.

НУБІП України

Державна підтримка сприяє підвищенню інтересу власників сільського господарства до розвитку виробництва в більшості галузей промисловості. При цьому збільшення державної підтримки сільського господарства в цілому та

НУБІП України

окремих його галузей не супроводжується підвищенням мотивації працівників та власників земельних часток (паїв), які виступають орендодавцями по відношенню до існуючих сільгоспдиріємств, розвивати промисловість. Це певною мірою знижує ефективність державної підтримки сільського

НУБІП України

господарства. Щоб подолати цю суперечність, необхідно повернутися до бухгалтерського обліку та контролю (у статистичній звітності) прямих витрат на оплату праці на виробництво певної продукції, а також у положення про державну підтримку відповідних програм як додаткові вимоги до абітурієнтів

НУБІП України

щодо включення предметів оренди за орендовану землю не нижче мінімально встановленого рівня з диференціацією залежно від розміру доходу на 1 га сільськогосподарських угідь.

НУБІП України

Також передбачити заробітну плату не нижче прожиткового мінімуму з поступовим наближенням цього рівня до середнього по країні. Такі заходи матимуть позитивний вплив на формування трудового потенціалу галузі та на мотивацію працівників до високоефективної роботи, а також спонукатимуть землевласників здавати їх в оренду найефективнішим сільгоспвиробникам.

НУБІП України

Разом це сприятиме підвищенню ефективності бюджетних коштів, підвищенню сталості сільськогосподарського виробництва, посиленню продовольчої безпеки держави.

НУБІП України

Для повного забезпечення державної підтримки аграрного сектору важливо створити відповідне інституційне середовище, яке може впливати на

НАУКОВІ УСТАНОВИ ТА НЕДЕРЖАВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

стан у галузі та її суб'єктів. Цю роль відіграють органи державної влади, юридичні інститути та різноманітні неурядові та громадські організації, які здійснюють вплив на стан аграрного сектору з метою його оптимізації. Перелік

таких установ наведено на рис. 1.2

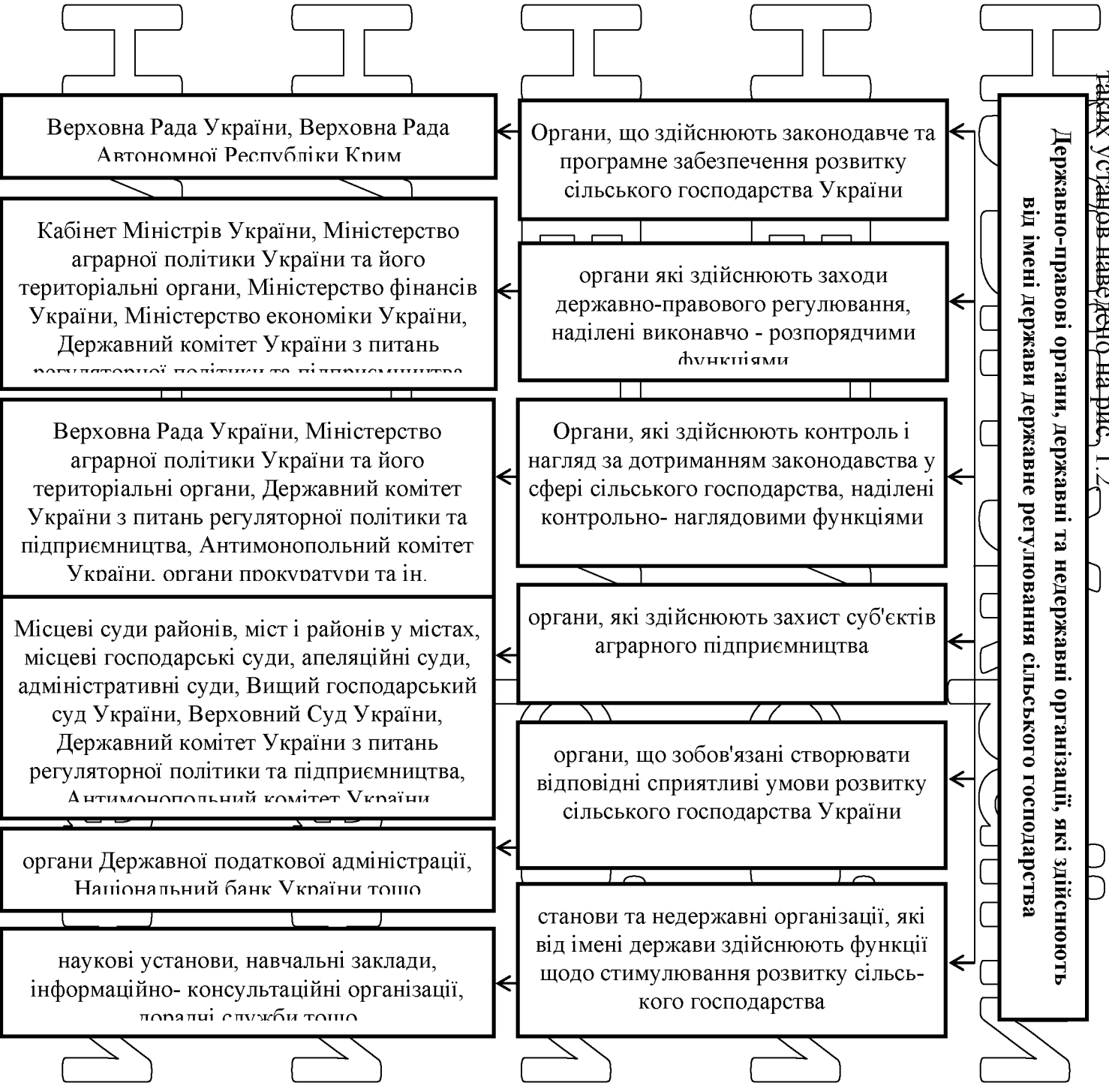

Рис. 1.2. Перелік установ, котрі реалізують регулювання сільського

господарства

Джерело: систематизовано автором на основі [22, 38]

НАУКОВІ УСТАНОВИ ТА НЕДЕРЖАВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Як бачимо, функціональним є набір інститутів, що регулюють стан аграрного сектору економіки, відповідно до якого кожен із зображених на рисунку елементів відповідає за свою сферу діяльності, що відноситься до безпосереднього кола обов'язків. До інституцій належать як законодавчі, так і виконавчі органи, судові та науково-дослідні установи.

1.2 Особливості державного регулювання в аграрному секторі

Зростання аграрного сектору пов'язане із біогеографічним середовищем і залежить від природно - кліматичних умов. Це пояснюється насамперед використанням землі як специфічного засобу виробництва, її родючістю, розташуванням. Специфіка землі як знаряддя в тому, що вона також є предметом праці. На відміну від промисловості, процес сільськогосподарського виробництва включає не три, а чотири ресурси - основний та оборотний капітал, живу працю та землю, а земля в аграрному секторі є основним засобом виробництва, тоді як в інших галузях (крім гірничодобувної) це лише просторова основа. Як основний засіб виробництва, земля потребує її відтворення на розширеній основі, що породжує низку конкретних проблем, пов'язаних із збереженням, раціональним використанням та підвищенням родючості ґрунтів.

Ще однією особливістю аграрного сектору є сезонність виробництва, яка впливає на організацію праці в цій сфері, визначає особливості реалізації та надходження. Інтервал між робочим періодом і результатами в сільському господарстві істотно впливає на формування доходів працівників цієї сфери, оскільки остаточна сума такого доходу стає відомою лише після реалізації сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарські підприємства працюють в умовах підвищеного ризику та невизначеності. Причина цього полягає в тому, що економічний

процес розмноження переплітається з природним процесом росту і розвитку живих організмів, які розвиваються на основі біологічних законів.

Аграрний сектор є кредитомісткою галуззю, яка потребує додаткових фінансових ресурсів, насамперед у формі короткострокових позик, для забезпечення операційної діяльності. Це пояснюється значним сезонним розривом між інвестиціями оборотного капіталу та отриманням доходу.

Через свою специфіку аграрний сектор є менш привабливим для інвестування в порівнянні з іншими секторами економіки. Це, звичайно, показує, що ця сфера потребує підтримки з боку держави у вигляді ефективної системи державного регулювання.

Слід зазначити, що в науковій економічній літературі часто зустрічається ідентифікація таких категорій, як "державне регулювання" та "державне управління". Це також стосується наукових праць щодо розвитку аграрного сектору. Однак аналіз, проведений на основі досліджень таких вчених, як О.М. Могильний, В. Г. Андрійчук, А. Д. Діброва та ін., дозволяє визначити не лише відмінності між цими категоріями, а й встановити зв'язок між ними (рис. 1.3) [24; 25].

Згідно з цим аналізом, державне управління як економічна категорія - це організаційний та регуляторний вплив держави на економічну діяльність учасників ринку з метою упорядкування та підвищення ефективності такої діяльності [10]. Регулювання є однією з функцій управління, яка забезпечує функціонування керованих процесів у межах заданих параметрів. Державне управління аграрним сектором передбачає використання прямих і непрямих важелів. Пряме державне управління не може виходити за межі державної власності, непряме - здійснюється за допомогою важелів державного регулювання і передбачає вплив на соціально - економічні процеси переважно економічними методами як у державному, так і в приватному секторах промисловості [38].

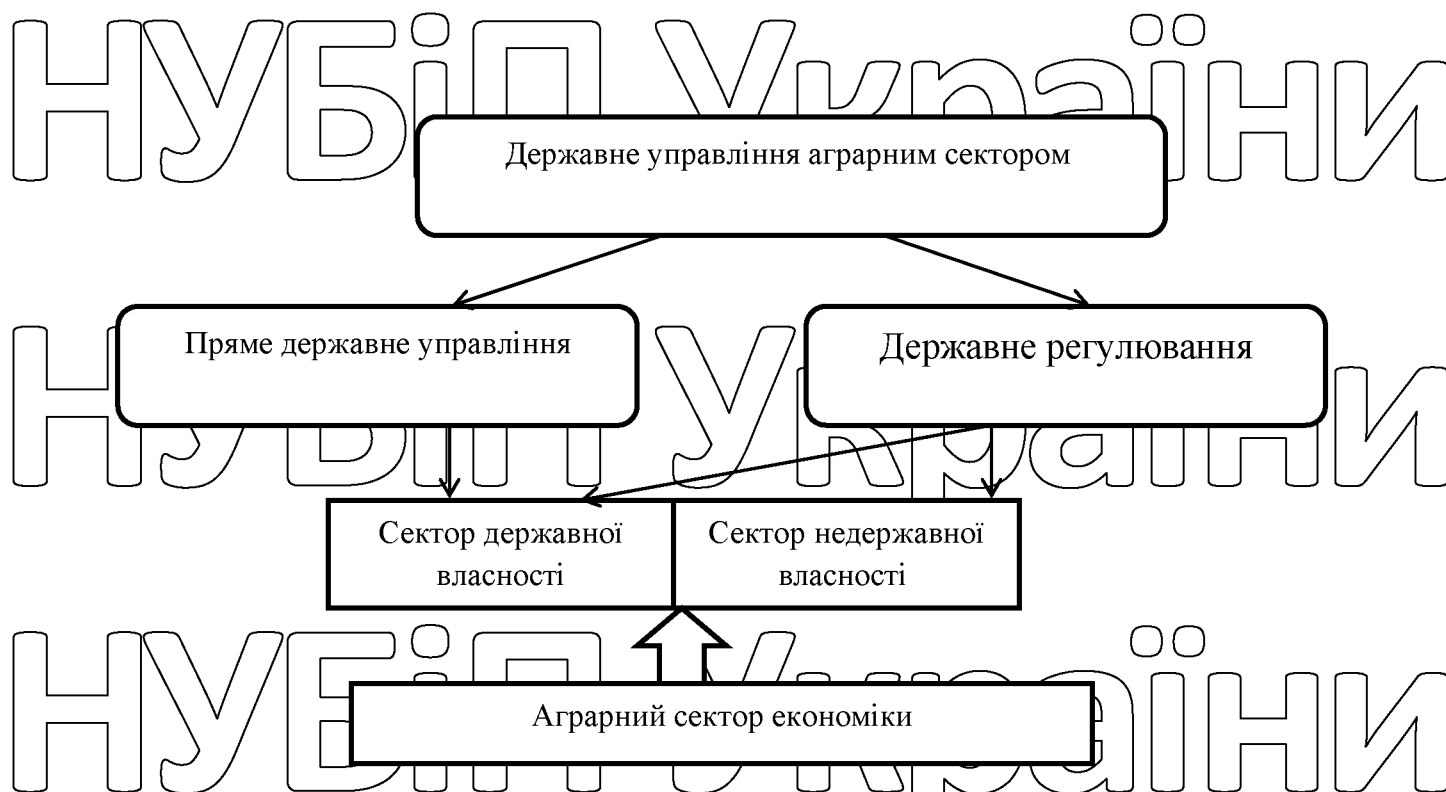

Рис. 1.3. Форми державного управління в аграрній сфері

Джерело: Складено автором на основі аналізу [26; 27; 30; 31].

Багатий арсенал термінів і понять використовується для вивчення системи державного регулювання як економіки в цілому, так і аграрного сектору. Найефективніші спроби узагальнення та систематизації понятійно - категоріального апарату теорії державного регулювання аграрного сектору належать М. Латініну та А. Діброву [39; 41]. Аналіз результатів цих досліджень є основою для авторського визначення системного підходу до виявлення сутності та структури механізму державного регулювання аграрного сектору України.

Сутність системного підходу міститься у дослідженні конкретного об'єкта як системи, тобто цілісної сукупності елементів у сукупності зв'язків та зв'язків між ними. Акцент робиться на тому факті, що будь - яка система виступає як єдність функцій і структур, які взаємопов'язані. Основними поняттями системного аналізу є: призначення, елемент, структура, функція. Під структурою розуміють сукупність елементів та зв'язків між ними, які визначаються залежно від розподілу функцій та цілей системи [43, 46].

НУБІП України

Орієнтуючись на такі принципи системного підходу, як цілісність, структурованість, ієрархія, розглянемо механізм державного регулювання аграрного сектору як складну систему, що складається з елементів, зв'язки між якими створюють її відносно незмінну структуру та забезпечують цілісність.

НУБІП України

Розглянемо механізм державного регулювання аграрного сектору, який систематично показаний на рис. 1.4.

НУБІП України

В контексті національної безпеки метою державного регулювання є формування та реалізація аграрного потенціалу для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору в контексті досягнення економічної безпеки держави. Системний підхід вимагає розгляду його як інституційної одиниці на макро- та мікрорівнях. Мікроекономічний аналіз розглядає внутрішній стан і потенціал аграрного сектору, макроекономічні дослідження передбачають його вивчення у взаємодії з іншими секторами економіки та їх вплив на економіку в цілому.

НУБІП України

Аграрний сектор у процесі кругообігу ресурсів, продуктів, доходів і витрат в економіці виявляється активним учасником, таким чином:

- на товарному ринку промисловість виступає як виробник;
- на ринку праці - як роботодавець;
- на фінансовому ринку - як учасник операцій з грошовими надходженнями, позиками;
- на споживчому ринку - як споживач товарів і послуг,
- на ринку ресурсів - як власник і продавець ресурсів

НУБІП України

Процес обігу матеріальних та фінансових ресурсів, що регулює розвиток аграрного сектору, здійснюється під контролем та за участю головного інституційного суб'єкта - держави, яка регулює земельні відносини, отримує податки та збори, замість того, щоб здійснювати переказ виплати, субвенції та гранти урядових програм.

НУБІП України

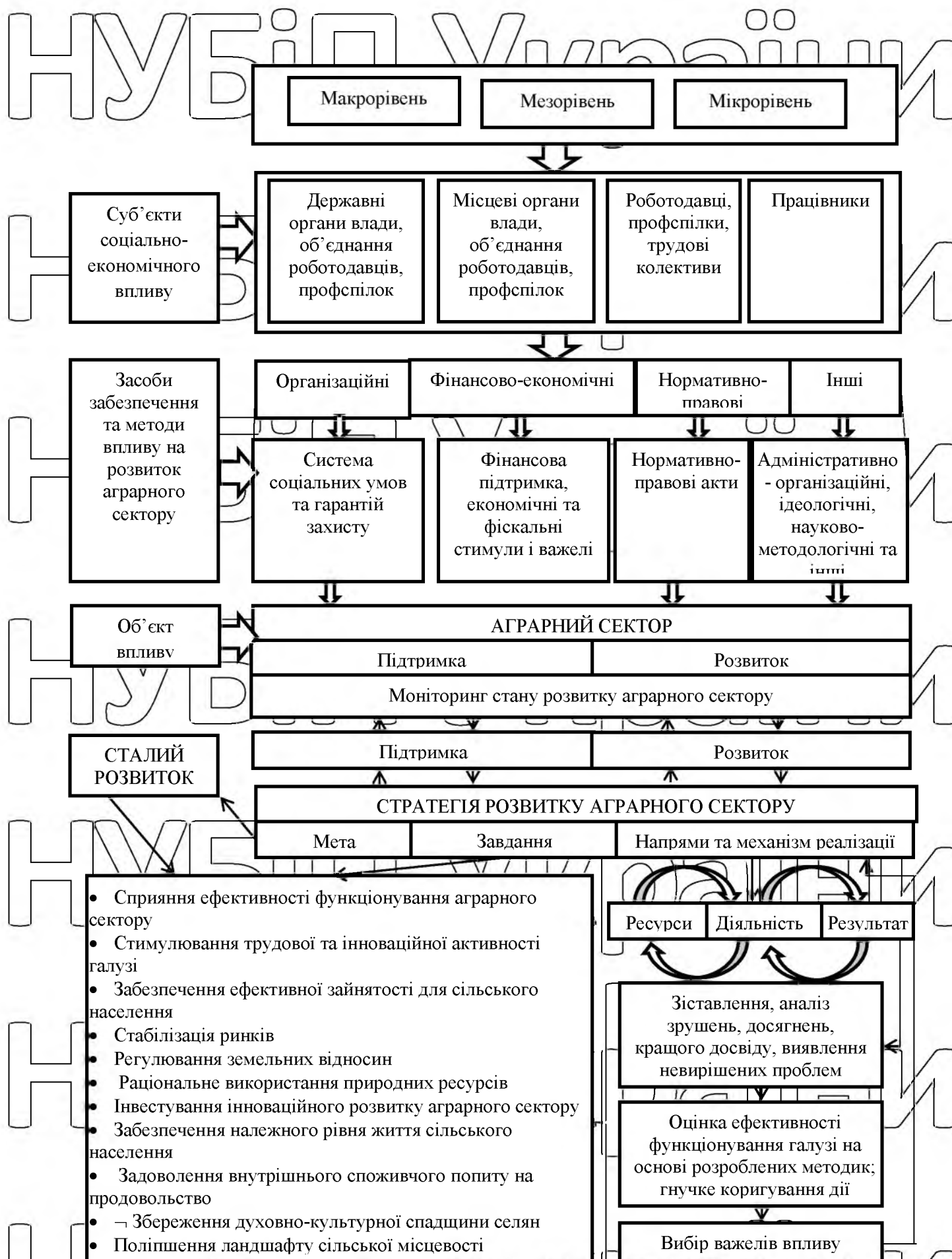

Рис. 1.4. Структура механізму державного регулювання аграрного сектору

Джерело: Складено автором на основі аналізу [39; 41; 43; 46].

Ефективне функціонування соціально-економічної системи можливе за умови певної впорядкування процесів, які регулюються в ринковій економіці двома механізмами: ринковим саморегулюванням і державним регулюванням.

Характер функціонування ринкового механізму визначається умовами та нормами відносин, які виявляються за допомогою державного регулювання [44]. Розвиток аграрного сектору, який відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, не може відбуватися без втручання та допомоги держави. Державна політика, спрямована на забезпечення збалансованого розвитку аграрного сектору, є складовою державного регулювання економіки, що являє собою процес державного втручання за допомогою різних методів та інструментів у розвиток основних економічних процесів для забезпечення позитивних соціально-економічних результатів. Об'єктивною необхідністю такого втручання є неможливість ринку, що характеризується стихійним розвитком, забезпечити реалізацію економічної політики держави. Державне регулювання має забезпечити створення сильної матеріальної основи підвищення добробуту народу, підтримання балансу соціально-економічних інтересів різних верств населення, збереження цілісності територіального простору країни [34]

Узагальнення праць провідних вчених [49; 58; 60; 62; 63] та результати власних досліджень дозволяють стверджувати, що державне регулювання розвитку сільського господарства передбачає комплексне застосування методів, вибір яких є тісно пов'язаний з метою, цілями та завданнями державної економічної політики. Їх використання та напрям залежить від соціально-економічного стану країни та зовнішніх факторів, що впливають на розвиток держави.

Як свідчить світовий досвід, необхідність державного регулювання аграрного сектору зумовлена низкою об'єктивних причин [25; 27]:

НУБІП України

1) продовольча безпека держави багато в чому залежить від стану галузі. Здоров'я нації, її трудовий та інтелектуальний потенціал залежать від

кількості та якості продуктів харчування;

НУБІП України

2) першочерговим завданням кожної держави є забезпечення добробуту свого народу, що вимагає перетворення аграрного сектору в життєздатну та процвітаючу галузь економіки, адже продовольство – це перша потреба в житті;

НУБІП України

3) розвинені країни характеризуються перевищенням пропозиції сільськогосподарської продукції над попитом, що вимагає державного втручання в процес ціноутворення для забезпечення більш-менш стабільних цін і сприятливого торговельного режиму.

Враховуючи важливість розвитку аграрного сектору для забезпечення економічної безпеки держави та особливості його функціонування, у більшості ринкових економік існують розвинені системи державного регулювання. Глобалізація світової економіки накладає свої особливості на державне регулювання аграрного сектору національних економік. Водночас використовуються різні форми, методи, механізми, дія яких створює сприятливі умови для використання потенційних можливостей аграрного сектору та формування ефективної соціальної та промислової інфраструктури у сільській місцевості.

НУБІП України

Узагальнення досвіду розвинених країн щодо державної підтримки розвитку аграрного потенціалу дозволяє стверджувати, що основною метою такої підтримки є стає функціонування аграрного сектору для забезпечення економічної та соціальної безпеки держави [30; 31]. Відповідно до цілей, заходи державної підтримки розвитку аграрного сектору можна поділити на певні групи (рис. 1.5).

НУБІП України

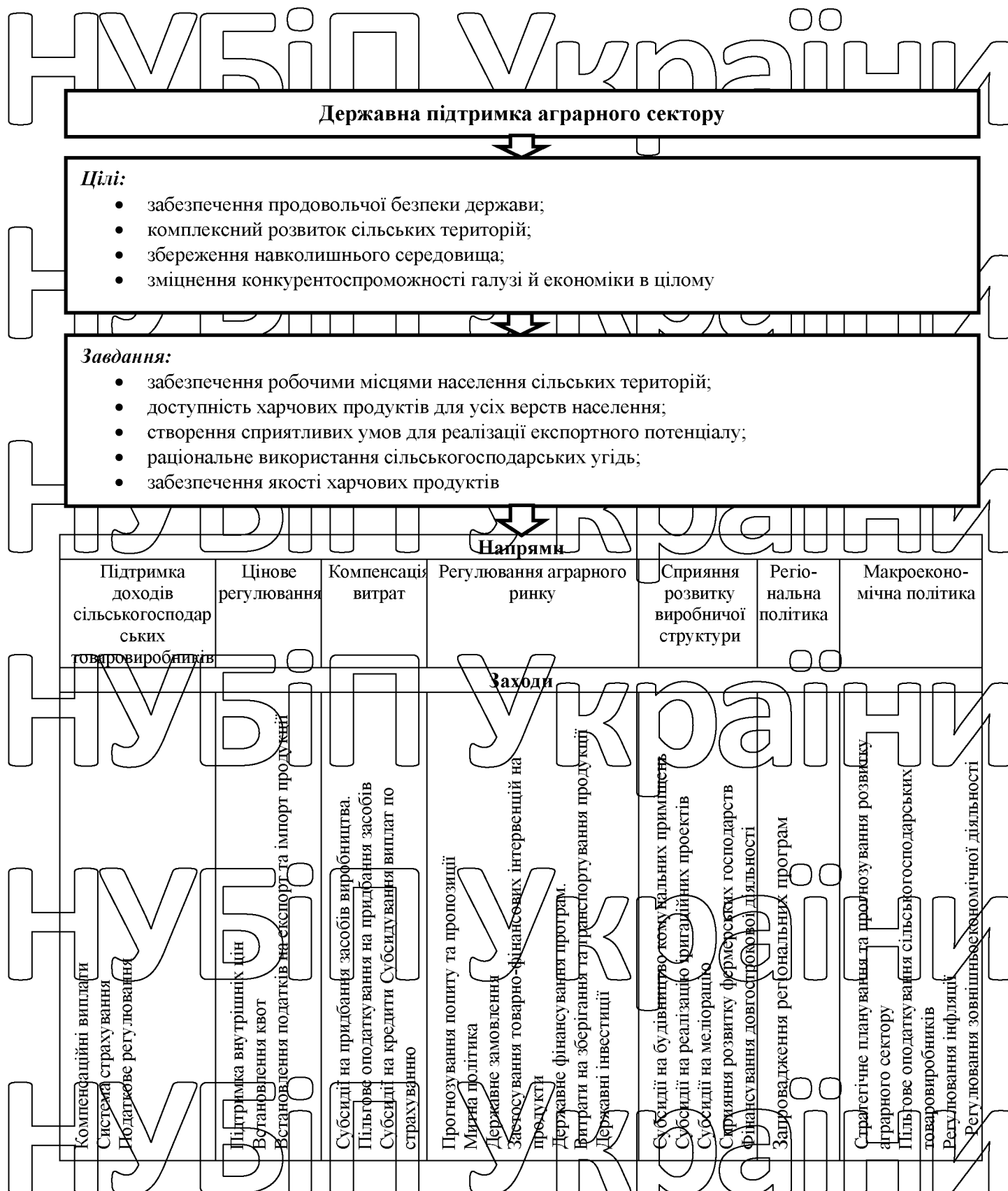

Рис. 1.5. Узагальнена схема державної підтримки аграрного сектору

Джерело: Складено автором

НУБІП України

Основними ланками державного регулювання сільського господарства в країнах з ринковою економікою є:

- середньострокове програмування розвитку сільського господарства та продовольчого ринку;

НУБІП України

- регулювання цін, що дозволяє виробникам не тільки відшкодувати власні виробничі витрати, а й здійснювати розширене відтворення;

- регулювання обсягів і структури сільськогосподарського виробництва з метою запобігання його перевиробництву;

НУБІП України

- застосування кредитної форми підтримки для здешевлення процентів та відшкодування (відстрочення) основних платежів;

- підтримка доходів фермерів з урахуванням залежності сільського господарства від погодних умов та високого рівня ризику, а також

- тривалого періоду виробничого циклу, що призводить до уповільнення обороту капіталу;

НУБІП України

- податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням їх особливостей;

- економічна підтримка сільськогосподарських підприємств, що працюють у несприятливих кліматичних умовах;

НУБІП України

- регулювання експортно-імпортних операцій щодо сільськогосподарської сировини та продуктів харчування;

- державне фінансування найважливіших програм розвитку аграрного сектору;

НУБІП України

- сприяння розвитку виробничої інфраструктури, заснованої на виділенні державних коштів на реалізацію довгострокових заходів щодо забезпечення зростання ефективності виробництва;

- державна підтримка наукових досліджень щодо створення та впровадження нових екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій;

НУБІП України

- кадрове забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Аграрний сектор має ряд особливостей, які впливають на формування системи державного регулювання його розвитку. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються у світовій економіці, накладають свої корективи на державне регулювання аграрного сектору національних економік. Метою державного регулювання в умовах глобалізації є гарантування продовольчої безпеки шляхом підвищення ефективності аграрного сектору та його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Сучасні зміни призводять до переосмислення державного регулювання у таких сферах, які не порушують принципів чесної конкуренції

1.3 Показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектору

Для визначення результатів державного регулювання сільського господарства у світовій практиці використовують показники, які порівнюють внутрішні ціни на сільськогосподарську продукцію зі світовими цінами на подібну продукцію. Цей підхід ґрунтується на тому факті, що у разі невтручання держави у ринковий механізм та наявності вільної конкуренції однакові ціни будуть спостерігатися як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

На практиці внаслідок втручання держави та реалізації відповідної аграрної політики існує різниця між цінами на внутрішньому та світовому ринках сільськогосподарської продукції. Світові ціни, виражені в національній валюті, також називають довідковими цінами. Показники для оцінки підтримки сільського господарства дозволяють порівняти внутрішні та довідкові ціни та визначити рівень оподаткування чи субсидування виробника.

Вважається, що світові ціни так чи інакше найбільш наближені до рівноважних цін. Відображають альтернативні витрати для фермерів та споживачів. Втручання уряду може мати як позитивний характер (коли

внутрішні ціни перевищують світові), так і субсидування аграрного сектору, так і негативний вплив, коли мова йде про оподаткування сільського господарства, тобто негативне відхилення від рівноважних цін.

У світовій практиці для кількісної оцінки рівня державного регулювання сільського господарства використовується ряд показників. Світова організація торгівлі використовує сукупну міру підтримки (AMS) або (aggregate measure of support) - AMS, яка характеризує рівень впливу внутрішньої політики на умови міжнародної торгівлі [87].

Питома AMS розраховується наступним чином:

$$AMS = (P_i^d - P_i^r) * Q_i + S_i - T_i \quad (4.1)$$

де

P_i^d – внутрішня ціна виробника продукції i ;

P_i^r – світова ціна на продукцію i ;

Q_i – обсяг реалізації продукції i ;

S_i, T_i – субсидії і податки при виробництві продукції i , причому, S_i включає тільки субсидії, які є мірами "жовтого кошика".

Відповідно до прийнятої методики AMS сукупна державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників складається з таких частин

- підтримка доходів (прямі та непрямі грошові перекази між державою та виробниками);
- регулювання цін;
- підтримка у придбанні сировини;
- підтримка маркетингу продукції;
- підтримка розвитку інфраструктури;
- регіональна підтримка;

загальна економічна підтримка

Значення AMS може бути як позитивним, так і негативним. У першому випадку держава виплачує прямі або приховані субсидії виробникам,

НУБІП України покращуючи тим самим їх фінансове становище; у другому - виробники виступають чистими платниками податків або через реалізацію державних програм їх фінансовий стан погіршується [92]

Однак є й інші показники, які оцінюють рівень державної підтримки.

Найпростіший - це номінальний коефіцієнт захисту (nominal protection coefficient), який розраховується як співвідношення внутрішніх та світових цін.

Якщо $NPC > 1$, це свідчить про те, що держава підтримує власного виробника, і чим більше цей показник, тим більший вплив держави на ринок конкретного товару. І навпаки, з $NPC < 1$ сільське господарство не має підтримки, що можна розглядати як непряме оподаткування. Водночас у цьому випадку споживачі отримують непрямі субсидії. При $NPC = 1$ існує нейтральна державна політика.

Номінальна норма захисту (nominal protection rate – NPR) - різниця між внутрішніми та світовими цінами на продукт [86].

Однак NPC та NPR не враховують вплив державної політики на ринок засобів виробництва.

Якщо політика уряду впливає на ціни факторів виробництва, то для оцінки підтримки використовується індикатор EPC (effective protection coefficient) - ефективний фактор захисту, який порівнює додану вартість у внутрішніх та світових цінах, рівну різниці між ціною кінцевого продукту та вартістю коштів, витрачених на його виробництво:

$$EPC = \frac{VD^d}{VA^r} \quad (1.2)$$

де VA^d , VA^r – додана вартість за внутрішньою і довідковою ціною.

У свою чергу, додані вартості розраховують за формулою:

НУБІП України

$$VA = P_i - \sum_{j=1}^k a_{ij} P_j \quad (1.3)$$

де a_{ij} – питомі витрати ресурсу j на одиницю випуску i ;

P_j – ціна на ресурс j ;

P_i – ціна продукту i .

Позитивний вплив держави на аграрний сектор буде, коли вартість

$ERC > 1$, оскільки сільськогосподарські виробники потенційно отримують більш високу рентабельність інвестицій, ніж за відсутності державного регулювання.

При $ERC < 0$ сільськогосподарські підприємства програють в результаті державного регулювання: в таких умовах сільськогосподарські підприємства отримують нижчу віддачу від інвестицій через значний диспаритет цін [90].

Для того, щоб врахувати інформацію про субсидії та непрямі податки, використовуються показники підтримки виробників та споживачів.

Еквівалент субсидії виробнику (PSE) базується на порівнянні внутрішніх і світових цін на сільськогосподарську продукцію. Цей показник був розроблений у 1973 р. Т. Джозлінгом на прохання Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН для всебічної оцінки всіх заходів щодо підтримки сільського господарства, у 1982 р. Він був прийнятий як основний інструмент моніторингу аграрної політики країн-учасниць. [85]

Питома (PSE_i) і процентна ($PSE\%$) оцінки підтримки виробника розраховуються в такий спосіб:

$$PSE_i = (P_i^d - P_i^r) + (S_i - T_i) \quad (1.4)$$

P_i^d – внутрішня ціна виробника продукції i ;

P_i^r – світова ціна на продукцію i ;

S_i, T_i – прямі субсидії і податки при виробництві продукції.

НУБІП України

$$PSE_{\%} = \frac{PSE}{(\sum_j P_i^d Q_i + (S - T))} * 100\% \quad (1.5)$$

$P_i^d Q_i$ – вартість реалізованої продукції у внутрішніх цінах

Еквівалент субсидій виробника враховує як прямі, так і непрямі субсидії, а також податки на певні види продукції. Вплив рівня регуляторної політики аграрного сектору вимірюється:

- 1) через рівень внутрішньої ціни як такої,
- 2) через субсидії та податки, які відображають прямі дії уряду щодо перерозподілу доходів [89].

Для оцінки впливу державної політики на споживача існує індикатор CSE - (consumer support evaluation) - оцінка підтримки споживачів. Він відображає загальну суму трансфертів, отриманих споживачами сільськогосподарської продукції

Його розраховують так:

$$CSE = \frac{CSE}{(\sum_j P_i^d Q_i - TC)} * 100\% \quad (1.6)$$

$P_i^d Q_i$ – вартість продукції яка споживається, у внутрішніх цінах.

TC – трансферти споживачам від платників податків.

І останній показник – TSE (total support assessment) – показує загальну суму трансфертів, які сільське господарство отримує від платників податків і споживачів у результаті політики підтримки галузі [88].

Що стосується України, то підтримка сільськогосподарських товаровиробників в Україні сьогодні здійснюється відповідно до цільових програм та їх фінансування, які щорічно затверджуються Законом України про

Державний бюджет на наступний рік, прийнятими законами України про непряму державну підтримку та пільгове оподаткування фермерів.

Також ефективність державної підтримки агрокомплексу можна визначити за допомогою регресійних моделей, які дозволяють визначити вплив підтримки на результати виробництва у зв'язку з основними ресурсними факторами. Крім того, можна визначити вплив підтримки на сукупну продуктивність факторів виробництва, яка вимірює взаємозв'язок між сукупним використанням ресурсів та сукупною продукцією сільського господарства, оскільки конкурентоспроможність важлива для того, наскільки ефективно всі ресурси, включаючи державну підтримку, перетворюються на продукти [84].

Інший підхід-врахування застосування програмно-орієнтованого методу бюджетного фінансування. У більш загальному вимірі ефективність державної підтримки сільського господарства в бюджетних програмах можна визначити через зростання продуктивності, рентабельності, рентабельності. Тоді як відповідно до Концепції застосування методу цільової програми у бюджетному процесі, ефективність кожної програми бюджетної підтримки повинна ґрунтуватися на знаходженні рівня досягнення запланованих показників ефективності, які заносяться до паспорта бюджетної програми:

- показники витрат, що визначають обсяг і структуру ресурсів, що забезпечують виконання бюджетної програми та характеризують структуру витрат бюджетної програми;

показники продукту, що використовуються для оцінки досягнення цілей.

- Продуктовий показник – це, зокрема, кількість користувачів товарів (робіт, послуг), вироблених у процесі виконання бюджетної програми;

- показники ефективності, які визначаються як відношення кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до їх вартості в грошовому або людському вираженні (витрати ресурсів на одиницю

НУБІП України

продукції). Залежно від напрямів виконання бюджетної програми розрізняють:

а) вартість ресурсів на одиницю продукції (економії);

НУБІП України

б) відношення максимальної кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до певного обсягу фінансових ресурсів (продуктивності);

в) досягнення певного результату (ефективності);

НУБІП України

– показники якості, які являють собою сукупність властивостей, що характеризують досягнуті якісні результати продукції для задоволення потреб споживачів відповідно до мети та відображають послаблення негативних або посилення позитивних тенденцій у наданні послуг (товарів, робіт) споживачам. за рахунок бюджетних програм [91].

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.

2.1 Розвиток та ефективність виробництва в аграрному секторі України

Сучасні перетворення в аграрному секторі економіки України є результатом багаторічної зміни інституційного середовища, на якому можна виділити наступні етапи:

І Трансформаційний до формування ринкового інституційного середовища в аграрному секторі (1990-1999 рр.). Цей етап охоплює період незалежності України, її інституційне забезпечення та прийняття Верховною Радою УРСР Постанови «Про земельну реформу».

2. Реформація – формування нових форм інституційного середовища в аграрному секторі економіки (2000-2008 рр.). Початком цього етапу стало набрання чинності Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки».

3. Адаптивний – в умовах членства України у Світовій організації торківлі (СОТ) (2009-2015).

4. Інтеграція інституційного середовища в аграрному секторі економіки в міжнародний простір (починаючи з 2016 р.).

Початок формування ринкового інституційного середовища в аграрній сфері економіки України (1990-1999 рр.) збігається з революційними перетвореннями та реформуванням економічної системи, з приватизацією землі, відродженням фермерських господарств, приватизацією радгоспів та інших сільськогосподарських підприємств, реорганізації колгоспів, з подальшим демонтажем централізованої системи адміністративного розподілу ресурсів, формуванням власної державності та одночасним переходом від командно-адміністративної економіки до ринкової. У цей період

спостерігається відсутність сприятливих економічних умов, низька ефективність виробництва, падіння підприємницької активності.

Закон УРСР від 7 лютого 1991 р. «Про власність» (ст. 2) визнав рівноправними такі форми власності, як: індивідуальна (особиста і приватна трудова), колективна та державна [9]. Переформування форм власності було спрямоване на формування ефективного землекористувача сільськогосподарського призначення, внаслідок чого держава втратила монопольну власність на землю.

Трансформація інституту власності була надзвичайною. Якщо, з одного боку, кінцевим результатом інституційних змін стала приватизація землі та створення нових організаційно-правових форм господарювання, то з іншого боку, аграрний сектор не отримав ефективного приватного власника, який би привів сільськогосподарську сектор на вищий рівень.

Період 1991-1999 рр. характеризувався значним зниженням сільськогосподарського виробництва для вітчизняного аграрного сектору економіки.

Завершення етапу пов'язане з прийняттям у 1999 році Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки», спрямованого на негайну ліквідацію системи колективного управління та активізацію приватної власності в сільському господарстві. У результаті частково лібералізовано ціни на агропродовольчу продукцію, значно зменшено обсяги державних закупівель, припинено планування виробництва, скасовано продовольчі субсидії та пільги аграрного сектору. Політика тих років характеризувалася використанням переважно адміністративних методів, успадкованих від радянських часів [11]. Проте реорганізація не досягла бажаного ефекту інституційних перетворень через відсутність необхідного методичного забезпечення.

Наступний період – формування нових форм інституційного середовища в аграрному секторі економіки (2000-2008 рр.). Наприкінці 1999 р. розпочалася

реальна приватизація землі, яка супроводжувалася майже повною реорганізацією колгоспів і створенням нових організаційно-правових форм господарювання на основі їх власності та приватних земельних ділянок селян, утворюючи таким чином нова організаційно-правова структура сільськогосподарського виробництва. Проте розвиток аграрних відносин не був спрямований на реальну персоніфікацію власності на землю та майно.

Законодавчо не вирішеними залишалися питання щодо порядку володіння, користування та розпорядження майном, що перебувало у спільній частковій власності колишніх учасників колективних сільськогосподарських підприємств, меліоративних систем тощо. Високе промислове обладнання в 2000 р. оцінювався в 60%, а в сільському господарстві – у 90% [8]. Така ситуація суттєво гальмувала розвиток процесів конкуренції та техніко-технологічне оновлення сільського господарства.

Прийняття Земельного кодексу України у 2001 році стало одним із найбільш значущих подій з точки зору інституційних змін. Визначено основні інституційно-економічні основи у відносинах власності та аграрного підприємництва, формуються інститути землекористування на засадах оренди та суборенди. Створюються передумови для формування ринку землі та ринку землекористування (хоча купівля-продаж землі обмежена певним терміном). Змінюються інститути орендних відносин. Формування різних форм і підформ власності є основою для формування різних видів сільськогосподарського підприємництва та створення конкурентного середовища в аграрному секторі. Для індивідуального сімейного господарства значно розширені ресурси та земельні можливості. Також значно розширюються можливості для подальшого розвитку особистого товарного підсобного господарства. Таким чином, збільшення нагромадженого капіталу сільських домогосподарств та розширення бази самозабезпечення власною продукцією було наслідком інституційних змін в аграрному секторі економіки України того часу.

НУБІП України

На етапі реформування зміни інституційного середовища було створено основу для подальшого функціонування аграрного сектору економіки в умовах членства України в СОТ. Сільське господарство стало збитковим із збиткового

НУБІП України

Наступним етапом стала адаптація в умовах членства України у Світовій організації торгівлі (СОТ) (2009-2015 рр.). Це дійсно важливо для події, яка призвела до трансформації майже всіх елементів інституційного механізму в аграрному секторі національної економіки:

- інститут державної влади надавав підтримку фермерам. Фінансова підтримка аграрного сектору набула ознак адресності, що є значним інституційним кроком до лібералізації ринкових відносин;

НУБІП України

- «інвестиційний голод» вимагає інституалізації ринкових відносин власності: інституціоналізації повноважень у підготовленому інституційно-організаційному середовищі;

НУБІП України

- політичні інститути в рамках міждержавного аграрного співробітництва стримують економічні відносини та надають ходу таких відносин в Україні нестабільності, що не сприяє іміджу українських суб'єктів господарювання;

НУБІП України

- актуальність розвитку інституту звуження обумовлена зростанням інтеграційних зв'язків між Україною та іншими членами СОТ, з одного боку, але гальмується ліберально нерозвиненими політичними інститутами - з іншого;

НУБІП України

- формування інституту фінансової сфери здійснюється за участю міжнародних організацій та під впливом інституційних наслідків світової фінансової кризи; - через нерівномірний розподіл капітальних вкладень між вітчизняними сільськогосподарськими суб'єктами та іноземними виробниками ускладнюється розвиток інституту конкуренції в Україні;

НУБІП України

- Ідеологічні інститути розвиваються у напрямку ліберального мислення, переосмислення ролі держави самими підприємцями, які почали шукати справедливих ринкових умов, а не отримувати від нього допомогу.

Відносини України з Європейським Союзом у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією набули важливого значення після підписання Угоди про асоціацію та створили ряд переваг для українського аграрного сектору, зокрема лібералізацію торгівлі продовольством, уніфікацію санітарних та фітосанітарних заходів, поглиблення співпраці та поглиблення співробітництва економіки в цілому.

Так, якщо у 2009 році експорт сільськогосподарської продукції становив 9,5 млрд. дол. США, у 2012 році він збільшився на 88,42% і склав - 17,9 млрд дол. США, а в 2015 році експорт сільськогосподарської продукції склав 14,8 млрд дол. США. Водночас зростає позитивне сальдо зовнішньої торгівлі (рис. 2.1).

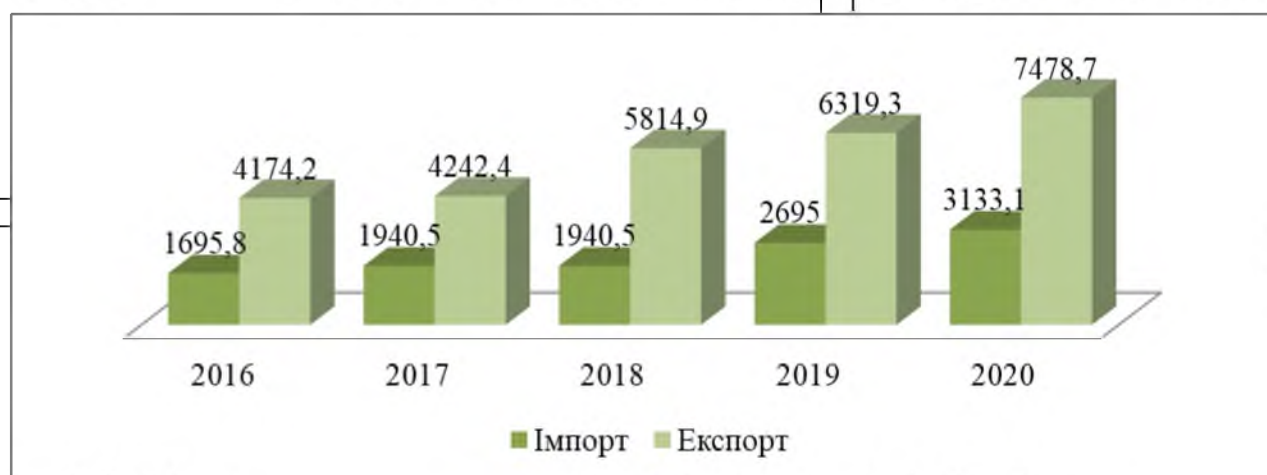

Рис. 2.1 Динаміка зовнішньої торгівлі України агропродовольчими товарами з країнами ЄС, млн дол. США

Джерело: Складено автором на основі аналізу [63].

Відкриття європейського ринку, як одного з найбільших торгових ринків у світі, дозволило нашій країні торгувати на території з населенням понад 500 мільйонів чоловік. Європейські перспективи збільшили вітчизняний зерновий, олійно-фруктовий потенціал та створили основу для розвитку м'ясної галузі, а в перспективі – молочного комплексу України. Сьогодні ЄС є основним торговельним партнером України. На відміну від попередніх років, експорт відіграв важливу роль у зростанні торгівлі з ЄС.

Він досяг рекордних обсягів за всі роки існування України, коли у 2017 році перевищив 5814,9 млн доларів. Сполучені Штати продовжують динамічно розвиватися. У 2019 році експорт сільськогосподарської продукції до країн ЄС зріс на 18,3% порівняно з 2018 роком та на 28,6% порівняно з 2017 роком.

Зростаюча привабливість ринку ЄС підтверджується позитивним торговельним балансом останніх років. У 2019 році позитивне сальдо досягло понад 4,3 млрд доларів. США, що на 19,9% більше, ніж у 2018 році. (рис. 2.2)

Рис.2. 2 Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами є країнами ЄС, млн дол. США

Джерело: Складено автором на основі аналізу [63].

У географічному відношенні імпортні та експортні потоки між ЄС та Україною мають значний рівень концентрації (Рис. 2.2) Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією – країни ЄС, млн дол США.

На п'ять найбільших торгових партнерів у 2020р. припадало понад 67,0% експорту (Нідерланди, Іспанія, Німеччина, Польща та Італія) та 66,4% імпорту (Польща, Німеччина, Італія, Франція та Нідерланди).

Серед важливих кроків, що визначають подальші особливості національного інституційного середовища в аграрному секторі економіки, також є прийняття Державної цільової програми розвитку сільського господарства України до 2015 року, Стратегії розвитку аграрного сектору на

НУБІП України

2020 рік, Концепції розвитку громадськості - приватне партнерство в Україні на 2013-2018 рр. тощо.

Таким чином, на цьому етапі аграрного розвитку інституційний механізм наблизився до завершальної фази функціонування – підготовки інституційного середовища до нових перетворень.

Для розвитку аграрного середовища надзвичайно важливим є якісно новий період інтеграції інституційного середовища аграрного сектору економіки в міжнародний простір. 1 січня 2016 року Європейський Союз та Україна запустили поглиблену та всеохопну зону вільної торгівлі. Це значний крок для розвитку аграрного сектору, а отже, перспективи подальшого розвитку ринку ЄС вітчизняними компаніями, підвищення якості, екологічних характеристик та безпеки української сільськогосподарської продукції, підвищення продовольчої безпеки держави.

На сучасному етапі розвитку країни існують проблеми створення оптимальних інституційних умов для ефективного ведення сільського господарства. Україні потрібно адаптуватися та наблизитися до стандартів ЄС.

Таким чином, наша держава має поступово адаптувати свою правову базу до європейського законодавства та реформувати інститути державного управління до принципів, правил і норм, накопичених у ЄС. Проблема недосконалості нормативно-правового законодавства потребує вирішення, оскільки саме законодавство окреслює загальні положення взаємодії всіх суб'єктів аграрно-економічних відносин та дає стимули для прогресу галузі. Відповідно, політичні рішення залежать від стимулювання чи гальмування ініціативи підприємців, прийняття економічних рішень, залучення інвестицій тощо.

Результати сільськогосподарського виробництва залежать насамперед від ресурсного потенціалу. Вона включає всі ресурси, пов'язані з діяльністю та розвитком сільського господарства (земля, робоча сила, оборотні кошти, основні фонди тощо).

НУБІП України

Відсутність ресурсів різко змінює парадигму ефективного управління та зумовлює необхідність розвитку таких понять, як «ефективність» та «ресурсний потенціал». Тому ефективність слід розглядати не лише як співвідношення результату та витрат на його отримання, а й як ступінь використання ресурсного потенціалу суб'єкта.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду показує, що ефективність аграрного сектору залежить не тільки від кількості виробничих ресурсів, а й від вміння максимально використовувати наявні виробничі ресурси, тобто від розвитку ресурсозберігаючої організації підприємства. Використання сучасних інноваційних технологій виробництва забезпечує збільшення кількості готової продукції рослинництва та врожайності основних культур [1].

Одним із головних чинників розвитку аграрного сектору є земля. У таблиці 2.1 наведено дані про динаміку сільськогосподарських угідь в Україні протягом 2016–2020 років

Таблиця 2.1

Динаміка сільськогосподарських угідь протягом 2011–2015 рр., тис. га.

Види сільськогосподарських земельних угідь	2016 р.	2017 р.	2018 р..	2019 р.	2020р
Всього по Україні					
Сільськогосподарські землі	42 791,8	42 705,1	42 756,0	42 744,5	42 726,4
у тому числі:	41 576,04	41 489,3	41 536,3	41 525,8	41 518,2
сільськогосподарські угіддя					
з них: рілля	32 476,5	32 544,3	32 518,4	32 525,5	32 541,3
перелogi	310,2	229,3	253,5	251,2	246,7
багаторічні насадження	896,5	894,8	894,3	893,5	852,5
сіножаті	2410,9	2399,4	2410,5	2408,8	2206,4
Пасовища	5481,9	5421,5	5474,5	5446,8	5334,1
інші сільськогосподарські землі	1215,8	1215,8	1219,7	1218,7	337,2

Джерело: укладено автором на основі [63;71]

Площа сільськогосподарських угідь, використаних у сільськогосподарському виробництві, на кінець 2020 року становила 41 518,2 тис. га, з них 32 541,3 тис. га – ріллі. Порівняно з 2016 роком площа сільськогосподарських угідь зменшилась на 57,8 тис. Це пов'язано зі

зменшенням у 2020 році площі багаторічних насаджень, пасовищ, перелогів. Площа ріллі у 2020 році зросла порівняно з 2016 роком на 64,8 тис. га [63].

Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Україні протягом 2016-2020 рр наведено в таблиці 2.2. У 2020 р. в Україні зерновими та зернобобовими культурами було зайнято 14739 тис. га, що на 985 тис. га менше, ніж у 2016 р. Порівняно з 2016 р. посівних площ у 2020 році зафіксовано під технічними культурами – на 909 тис. га. Під картоплею та баштанними культурами посіви в 2020 році зменшилися в порівнянні з 2015 роком на 205 тис. га. Під кормовими культурами – зменшився на 487 тис. га [63].

Таблиця 2.2

Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Україні протягом 2016 -2020 років., тис. га

Найменування	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Всього по Україні	26775,6	27637,7	27637,7	27841,7	27974,0
Зернові та зернобобові культури	14349,5	14607,3	14847,7	15279,4	15364,7
Технічні культури	8656,0	9161,2	9203,0	9026,0	9127,6
Картопля і овоче-баштанні культури	1834,1	1840,3	1819,5	1820,6	1843,2
Кормові культури	1936,0	1825,5	1767,5	1715,7	1638,5

Джерело: укладено автором на основі [63]

Розглянемо динаміку посівних площ по областях (табл.2.3)

Таблиця 2.3

Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур під урожай 2016 - 2020 років в розрізі областей, тис.га

Найменування області	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Всього по Україні	26775,6	27637,7	27637,7	27841,7	27974,0
Вінницька	1640,0	1623,7	1623,7	1623,8	1627,2
Волинська	550,9	571,5	571,5	588,6	605,0
Дніпропетровська	1892,5	1944,9	1944,9	1960,1	1977,3
Донецька	978,7	1005,6	1005,6	1017,3	1027,0
Житомирська	836,8	1043,4	1043,4	1069,2	1179,0
Закарпатська	187,2	187,5	187,5	184,2	182,8
Запорізька	1606,7	1660,1	1660,1	1676,3	1700,1
Івано-Франківська	369,6	380,1	380,1	371,2	378,2
Київська	1154,9	1188,1	1188,1	1187,5	1202,4
Кіровоградська	1683,9	1700,6	1700,6	1704,2	1709,0
Луганська	772,6	821,3	821,3	819,9	848,9
Львівська	660,5	674,4	674,4	693,5	709,3

Миколаївська	1509,9	1562,9	1562,9	1567,5	1555,5
Одеська	1839,1	1864,3	1864,3	1871,0	1625,0
Полтавська	1714,1	1720,5	1720,5	1720,3	1725,9
Рівненська	546,0	576,9	576,9	587,6	619,3
Сумська	1114,9	1159,7	1159,7	1172,1	1188,7
Тернопільська	810,3	828,5	828,5	832,1	839,2
Харківська	1738,1	1778,1	1778,1	1790,7	1804,0
Херсонська	1337,8	1392,1	1392,1	1411,9	1417,9
Хмельницька	1149,5	1183,4	1183,4	1175,5	1197,1
Черкаська	1193,0	1195,2	1195,2	1192,8	1206,6
Чернівецька	305,5	308,2	308,2	306,5	307,7
Чернігівська	1183,1	1266,7	1266,7	1297,8	1330,9

Джерело: укладено автором на основі [63]

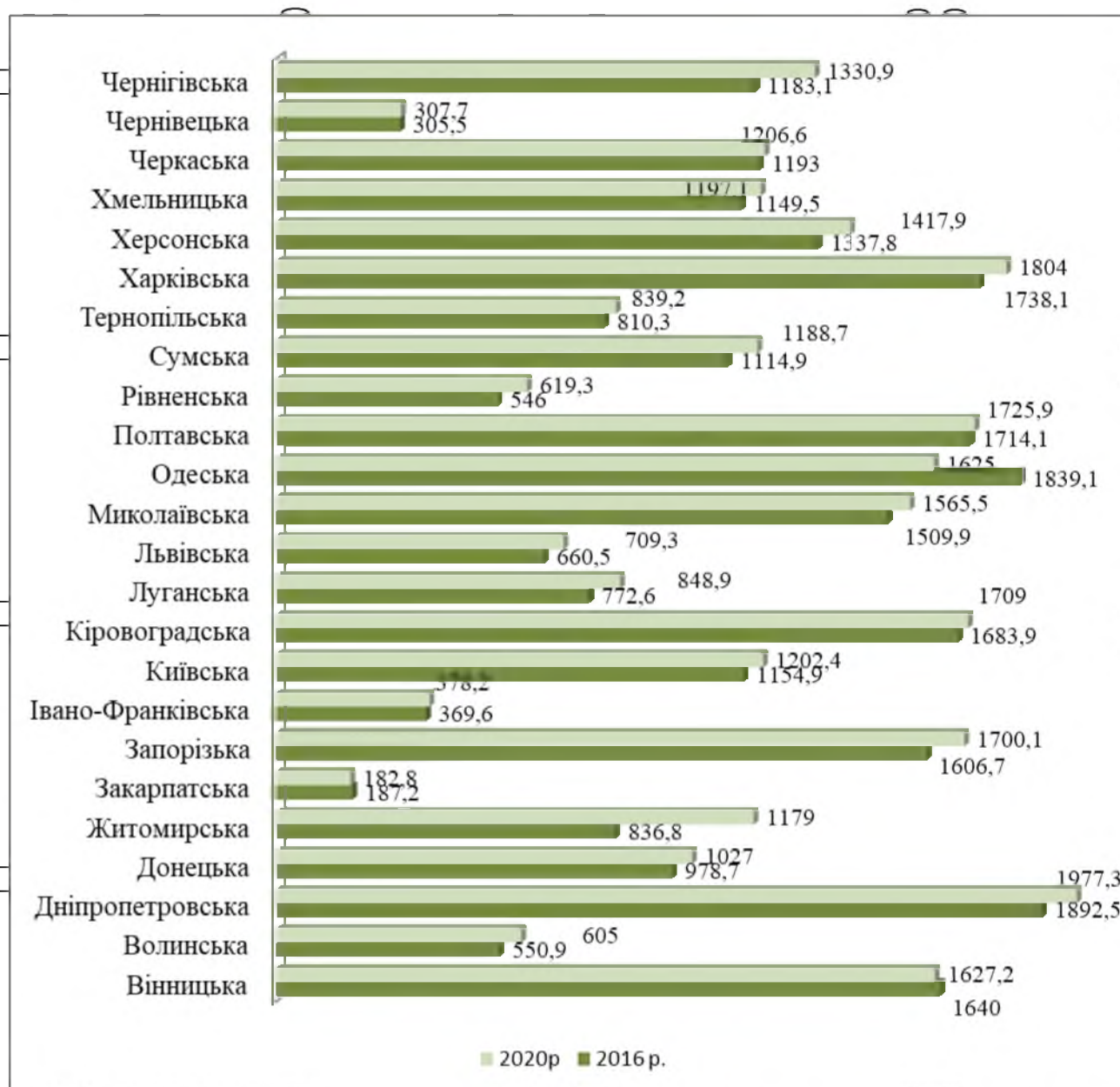

Рис.2.3 Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур під урожай 2016 -2020 років в розрізі областей, тис.га

НУБІП України

За масштабами економічного розвитку країни та її економічного потенціалу зернове господарство є джерелом оздоровлення ресурсів та

розвитку експортного потенціалу. Згідно з дослідженнями вчених, виробництво

зерна є основною галуззю сільського господарства України, тому зернові культури займають левову частку в структурі посівних площ.

Зерноводство є пріоритетною галуззю аграрної економіки України, оскільки забезпечує продовольчу безпеку країни, а також є основою розвитку

національного агропродовольчого ринку. У сучасних умовах виробництво

конкурентоспроможної зернової продукції можливе лише на основі інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах.

На базі зернового сектору формується пропозиція та вартість основних продовольчих груп товарів, що в першу чергу стосується продуктів переробки

зерна та фуражного зерна для тваринництва, доходів сільськогосподарських

товаровиробників, значного стимулу розвитку села та іноземної валюти. Доходи від експорту. Розвиток зернового господарства зумовлений підвищенням

економічної ефективності виробництва зерна, що дає змогу збільшити валове та товарне виробництво зернових культур, змінити матеріально-технічну базу

галузі.

У 2020 році в Україні зібрано 83,8 млн. тонн основних сільськогосподарських культур. Зокрема, намолочено 65,4 млн. тонн зернових та зернобобових культур, що майже на 10 млн. тонн менше, ніж у 2019 році.

Зокрема, зібрано 25,1 млн. тонн пшениці з площі 6,6 млн. га; ячмінь - 7,8 млн.

тонн з площі 2,4 млн. га; горох - 516,2 тис. тонн із площі 237,7 тис. га;

кукурудзи - 29,8 млн. т з площі 5,3 млн. га, гречки - 106,5 тис. тонн із площі 78,5

тис. га; проса - 244 тис. тонн із площі 150,4 тис. га. У 2020 році зібрано 9,2 млн.

т цукрових буряків з площі 216 тис. га; соняшнику - 13,1 млн. т з площі 6,4 млн.

га; сої - 2,8 млн. т з площі 1,3 млн. га; ріпаку - 2,6 млн. тонн із площі 1,1 млн. га.

За даними Державної служби статистики, минулого року в Україні зібрали

НУБІП України

НУБІП України

75,143 млн тонн зернових і зернобобових культур. Урожайність досягла рекордних 49,5 ц/га. (рисю2.4)

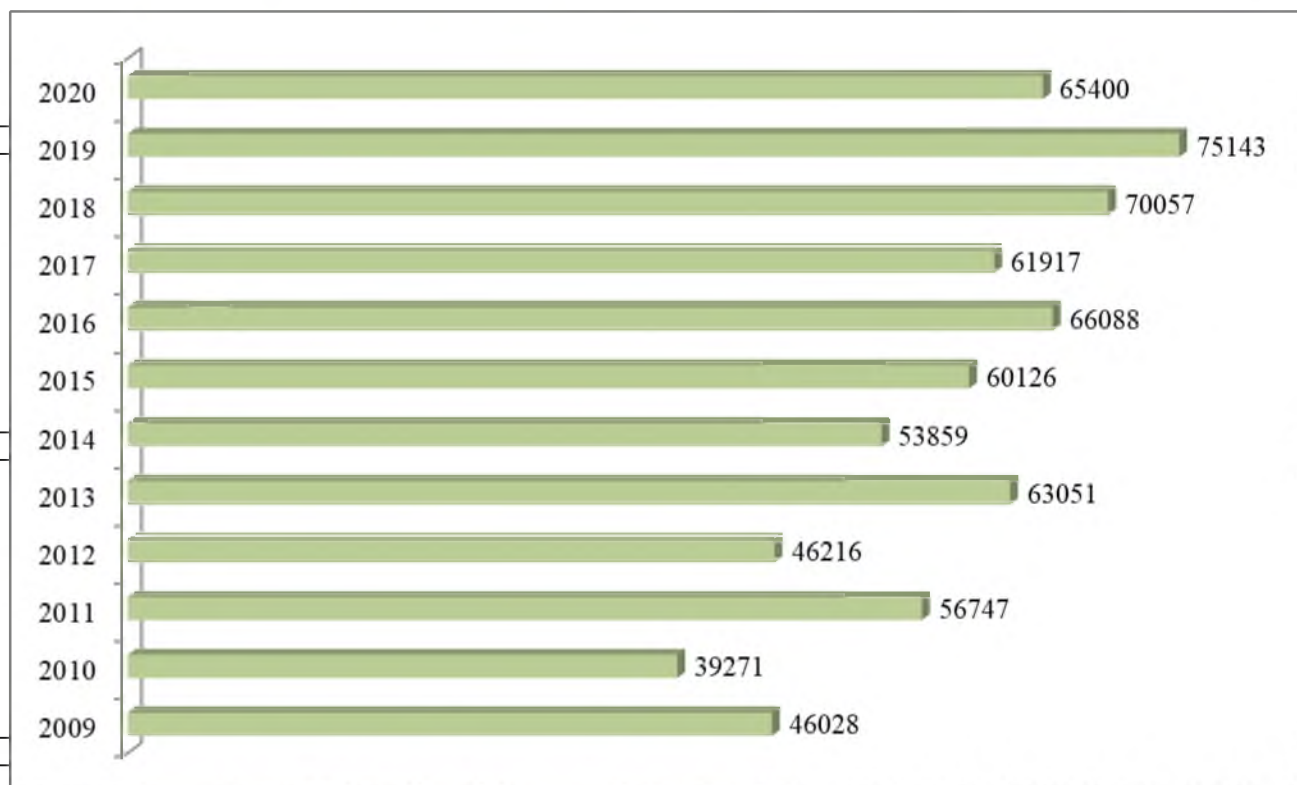

Рис.2.4 Загальні обсяги зібраних основних сільськогосподарських культур

Джерело: складено автором на основі [63]

У 2018 році Україна збрала 70,06 млн тонн зернових і зернобобових, а до цього за п'ять років урожай був у районі 60-66 млн тонн. 2020 рік був для України справді неспокійним, як в контексті економічної ситуації, так і обмежень, пов'язаних із COVID-19 та нетиповими погодними умовами. Традиційно сільськогосподарське виробництво в Україні має профіцит. Цьогорічний валовий збір зерна склав 65,4 млн тонн, що втричі більше погреб внутрішнього ринку, а також дозволяє утримувати лідируючі позиції в експорті сільськогосподарської продукції.

На жаль, в останні роки стратегічні можливості тваринництва щороку обмежуються. Зменшилися обсяги виробництва продукції тваринництва, зросли витрати на утримання тварин, зростає собівартість одиниці продукції, оскільки

НУБІП України

вона не покривалася ціною її реалізації, а тому підприємства постійно зазнавали збитків. Натомість така ситуація спонукає до подальшого теоретико-

методологічного вивчення існуючих проблем, обґрунтування можливостей для відродження та налагодження ефективних виробничих процесів у тваринництві та розробки заходів державної політики, які включали б важливі пропозиції щодо її ефективного розвитку.

Зрештою, ефективне функціонування галузі тваринництва має стати рушійною силою розвитку інших основних галузей сільського господарства та

низки суміжних галузей (кормова промисловість, виробництво сільськогосподарської техніки та обладнання, модернізація виробничих процесів, налагодження племінної та племінної промисловості).

Слід зазначити, що протягом тривалого часу розвиток більшості підгалузей (молочне скотарство, вівчарство, конярство, козівництво, тваринництво, кролівництво) мали обмежені можливості для максимально повного використання наявного генетичного потенціалу. Це також відображає низку невирішених питань, які гальмують розвиток тваринництва: - складність політичної ситуації та проведення державної політики в країні;

- недосконалість чинного законодавства щодо відродження та розвитку племінного генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин;

- відсутність пріоритетності державної підтримки тваринницьких підприємств; - сировина для експорту продукції тваринництва;

- недостатній рівень ефективного управління;

- нерегульована цінова політика на продукцію тваринництва;

- неорганізовані ринки тваринництва та тваринницької продукції;

- відсутність державних і комерційних інвестицій у розвиток галузі тваринництва

Певне коло проблем призводить до того, що Україна значно поступається провідним країнам Європи та світу за рівнем розвитку тваринництва, за винятком робочої худоби, яка користується попитом у мусульманських країнах

Азії, свинини та птиці, які поставляються в країни колишнього СНД та інші країни. Тому надзвичайно важливим аспектом є надання державної допомоги

виробникам тваринництва та необхідність застосування комплексу законодавчих, цінових, фінансово-кредитних, бюджетних і дотаційних організаційно-економічних методів впливу на стан розвитку галузі тваринництва.

Нині галузь тваринництва перебуває у надзвичайно складному становищі, оскільки щорічно відбувається скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин у всіх категоріях господарств України (табл.2.4).

Виявлено, що протягом досліджуваного періоду відбулося різке зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин, а в 2016-2020 рр. ситуація у тваринництві в Україні погіршилася та залишалася надзвичайно складною, оскільки господарства всіх категорій продовжували скорочувати поголів'я. Зокрема, за цей період поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 17,6% (корів – на 17,5%), свиней – на 19,1%, овець та кіз – на 9,1%. За результатами прогнозу очікується незначне збільшення поголів'я тварин, переважно за рахунок ефективності програми відродження та інтенсивного розвитку галузі тваринництва на середніх підприємствах та малих господарствах сімейного типу.

Таблиця 2.4

Кількість сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств України, тисяч голів

Роки	Велика рогата худоба	У т.ч. корови	Свині	Вівці та кози	Птиця
1990 рік	24 623,4	8 378,2	19 426,9	8 418,7	246 104,2
2000 рік	9 423,7	4 958,3	7 652,3	1 875	123 722,0
2001-2005 роки	7 931,7	4 295,7	7 682,7	1 838,4	148 281,4
2006-2010 роки	5 213,3	2 933,3	7 427,6	1 717,4	181 732,7
2011-2015 роки	4 248,0	2 414,9	7 460,4	1 581,8	212 488,6
2016 рік	3 750,3	2 166,6	7 079,0	1 325,3	203 986,2
2017 рік	3 682,3	2 108,9	6 669,1	1 314,8	201 668,0
2018 рік	3 530,8	2 017,8	6 109,9	1 309,3	204 830,9
2019 рік	3 332,9	1 919,4	6 025,3	1 268,6	211 654,4
2020 рік	3 092,0	1 788,5	5 527,4	1 204,5	220 485,8

2025 рік (прогноз)	3 275,3	1 823,4	5 965,6	1 232,2	228.668,1
2019 до 1990, %	12,6%	21,3%	29,5%	14,3%	89,6%
2025 до 2019, %	105,9%	102,0%	104,2%	102,3%	103,7%

Джерело: складено автором на основі [63]

Вважаємо, що основними причинами негативної ситуації у тваринництві, особливо у тваринництві, є:

- значне скорочення кількості великих і середніх тваринницьких підприємств з високою концентрацією високопродуктивних тварин та високим рівнем технологічного забезпечення за якісну продукцію тваринництва;

- зниження рівня інвестиційної привабливості основних підгалузей тваринництва;

- труднощі з отриманням кредитів на реконструкцію, будівництво тваринницьких ферм та модернізацію їх техніки та обладнання;

- слабка кормова база та незбалансованість раціонів харчування на більшості тваринницьких підприємств країни;

- низький рівень закупівельних цін на телятину, яловичину та молоко, що безпосередньо вплинуло на забезпечення сталої рентабельності виробництва;

- надання переваг за відсутності дієвого механізму державного регулювання імпорту недорогої імпортової продукції тваринництва, що спричинило звуження вітчизняного виробництва на підприємствах;

концентрація виробництва тваринництва в індивідуальних господарствах, що обмежувало можливість використання сучасних промислових технологій та викликало підвищення його собівартості та трудомісткості;

- відсутність стабільної роботи спеціалізованих підприємств з інтеграції виробництва, переробки та реалізації молочної та м'ясної продукції

За результатами дослідження, перешкодою для відтворення виробничо-господарського потенціалу тваринницьких підприємств та сталого розвитку

тваринництва в Україні стала відсутність та недостатність ефективного механізму залучення коштів з різних джерел для повного відновлення,

ефективного утримання та використання генетичного потенціалу тварин. ця раніше прибуткова галузь. Як наслідок, чисельність сільськогосподарських тварин почала різко скорочуватися майже у всіх суб'єктах господарювання.

За поточний стан справ у тваринництві та його подальший розвиток має відповідати не лише аграрний сектор, а й усі гілки влади та відповідні державні органи. При цьому Мінагрополітики України разом із міністерствами та відомствами, органами виконавчої влади країни має забезпечити здійснення заходів щодо стабілізації розвитку тваринництва. Проте державні чиновники різних владних структур, монополізуючи владу, в першу чергу переслідують власні інтереси, оскільки відсутній належний контроль з боку держави та суспільства за організацією виробничих процесів у тваринництві та виробництвом конкурентоспроможної продукції тваринництва.

Як бачимо, однією з головних проблем аграрного сектору є скорочення виробництва тваринництва, крім м'яса. Серед причин такої ситуації – відсутність комплексного підходу держави до підтримки цієї галузі. Не вистачає державної бюджетної підтримки та пільг, оскільки заощаджені фінансові ресурси витрачаються на матеріальне забезпечення та супутні послуги, ціни на які дуже швидко зростають.

Зменшення кількості тракторів та іншої сільськогосподарської техніки пов'язане з такими факторами, як високі ціни та диспропорції цін, швидкий технічний розвиток, зміна технологій обробітку ґрунту та зміни площі, що обробляється.

Відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства повинно супроводжуватися раціональним використанням основних елементів виробничих фондів (будівель і споруд, машин і обладнання)

Ефективність використання виробничих ресурсів формується із взаємопов'язаних компонентів – ефективності використання ресурсного

НУВІП України

потенціалу (трудових ресурсів, землі, біологічного потенціалу рослин і тварин) та розвитку ресурсозберігаючих технологій. Як відомо, дослідження

функціонування систем за традиційною схемою часто базуються на ефективності як понятті, тотожному продуктивності. Вважається доцільним розглядати ефективність як одну зі складових ефективності тих чи інших процесів, що відбуваються під час функціонування сільського господарства як складної стохастичної динамічної системи з управлінням. Функціонування

системи – це виконання системою певних функцій, що визначається ресурсними, виробничими, матеріальними, фінансовими, соціальними, економічними, екологічними, технологічними, матеріально-технічними, інституційними та ін. потенціалів (ресурсів) і який пов'язаний з відповідними ризиками, забезпечує наслідки цієї реалізації, тому потребує управління.

Особливості функціонування сільського господарства як системи в умовах мінливого середовища викликають необхідність удосконалення управління цією системою. Системне управління повинно базуватися на певному механізмі як сукупності цілей, завдань, функцій, принципів, методів, засобів, прийомів, факторів, технологій, ресурсів, видів, результатів. Складові механізму управління складними системами повинні також містити показники ефективності функціонування цих систем (що можна назвати SEE-механізмом управління). За методикою авторів ресурсною складовою цього механізму можна вважати F-імпульси процесів функціонування складних систем, до яких, безумовно, відноситься і аграрний сектор.

НУВІП України

Ресурсний потенціал у сільськогосподарському виробництві має формуватися з урахуванням потреб у виробничих потужностях. Цей потенціал може підвищити як державну підтримку аграрної галузі, так і ефективність та результативність її реалізації.

НУВІП України

Система управління сільськогосподарським виробництвом та сільською місцевістю потребує реформування в умовах децентралізації влади, розвитку місцевого самоврядування на селі, міжгосподарського та громадського

самоврядування в галузі. Відповідно до стандартів ЄС необхідно змінити принципи системи стратегічного управління комплексним розвитком, функції та організаційну структуру органів державного та державного управління; змінити інститути орендних та орендних відносин; розвивати інститут підприємництва, саморегулювання та самоврядування в аграрному секторі економіки. Нарешті, значний ступінь невизначеності є перешкодою для укладення довгострокових контрактів учасниками інституційного середовища та залишає у них інвестиційний інтерес.

Переорієнтація податкової системи зі стимулюючої на фискальну та посилення втручання контролюючих органів у діяльність підприємств суттєво гальмує інвестиції в аграрний сектор економіки та не спонукає підприємців до активних заходів для розвитку свого бізнесу, які призводять до зниження виробництва продуктів. Для забезпечення оптимістичного сценарію розвитку аграрного сектору економіки країни необхідно проаналізувати стан галузі в цілому та обґрунтувати оптимальні варіанти формування інституційного середовища в майбутньому.

В Україні практично завершилося формування структури виробництва та системи його організації в процесі аграрної реформи та зміни інституційного середовища. Актуальне вирішення проблеми невизначеності аграрної політики та затвердження Програми дій щодо розвитку аграрного сектору економіки України, яка визначає пріоритети, методи, напрями та рівень державної підтримки підприємців, сільськогосподарських товаровиробників, фінансової, податкової та інвестиційної політики тощо.

2.2. Закордонний досвід державного регулювання у сфері підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору

Сьогодні в агропромисловому комплексі США зайнято понад 23 млн. осіб (близько 18% загальної зайнятості), а валовий обсяг виробництва перевищує 1 трлн. доларів, або близько 14% валового внутрішнього продукту країни.

Комплекс включає три основні зони [93]. Перший - виробництво засобів виробництва - займає окреме місце, оскільки це суто промислова сфера.

Причому його частка в сільськогосподарській продукції займає проміжне місце між другою сферою, власне сільським господарством, і третьою - переробкою сільськогосподарської продукції. Собівартість валового внутрішнього продукту, фактично виробленого в аграрному секторі, не перевищує 7%. На фермах працює лише 1,7-1,9 млн. фермерів і близько 900 тис. працівників.

Закон економії часу є одним із універсальних економічних законів, що характеризує джерело і спосіб підвищення ефективності суспільного виробництва. Марке визначив закон економії часу, наголошуючи на існуванні узагальноної міри економії ресурсів суспільного розвитку як особистості, так і

суспільства, що охоплює комплексність його розвитку, споживання та діяльності, що залежать від економії (збереження) часу. Вся економія в

кінцевому підсумку зводиться до економії часу. Зміст закону економії часу включає економію ресурсного потенціалу, тобто економію (збереження) як

робочого часу, використання ресурсів, витрачених у цей період, так і результатів робочого часу попередніх періодів. Тому підвищення

продуктивності використання ресурсного потенціалу, покращення використання машин та обладнання, зниження рівня ресурсємності,

оптимізація економічних пропорцій тощо. виступають як конкретні прояви закону економії часу в аграрному секторі. Слід зазначити, що на вільному

ринку тенденція до підвищення ефективності є результатом взаємодії втрат і

НУБІП України

заощаджень, за наявності державного регулювання – у вигляді режиму економії ресурсного потенціалу.

У сучасних умовах також дотримується закон націоналізації економіки.

НУБІП України

Закон націоналізації економіки починає діяти з моменту заростання продуктивними силами меж монополістичної (у тому числі олігополістичної) власності, яка існує у формі акціонерних товариств, тобто з 30-х років ХХ ст.

НУБІП України

[93] Про зростаючу націоналізацію елементів продуктивних сил свідчать показники стану в економіці США в 30-х роках ХХ ст. За оцінками американських економістів, на початку 1990-х років на державу припадало до 50% усієї економічної діяльності. Націоналізація техніко-економічних відносин досягається шляхом активного впливу держави на процес концентрації та централізації капіталу, у зміцненні відносин спеціалізації, кооперації виробництва через контрактну систему тощо, що впливає на ресурсний потенціал [94].

НУБІП України

Націоналізація господарського механізму, процес управління використанням ресурсного потенціалу передбачає створення державних міністерств і відомств, планів і прогнозів розвитку економіки, антициклічного та антикризового регулювання економіки, активне грошово-фінансове, регіональне, бюджетне, амортизаційне, податкова політика, поступово ослаблюючи ринкові важелі саморегулювання економіки в частині використання ресурсного потенціалу.

НУБІП України

Метою державного регулювання продуктивності використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору економіки є досягнення найбільш ефективного, стабільного та поступального економічного та соціального розвитку країни. У процесі такого регулювання продумується економічна підтримка сільгосп підприємств, щоб, по-перше, при нормальному управлінні вони мали необхідний рівень рентабельності в несприятливих ринкових умовах, а по-друге, вони були зацікавлені у веденні виробництва в

НУБІП України

НУВІП України

такому обсязі та асортименті, продукції та її якості, які вигідні споживачам і забезпечують соціальну стабільність суспільства.

Розвиток аграрного сектору України в майбутньому залежатиме від розробки нової стратегії розвитку, яка б відповідала європейським прагненням та інтеграції України у світове економічне середовище. Насамперед вона має орієнтуватися на стабільну макроекономічну політику, створення необхідних умов для залучення інвестицій у розвиток ресурсного потенціалу, і особливо в розвиток людського капіталу, ринку та соціальної інфраструктури. Принципове значення має необхідність обґрунтування концепції державного управління продуктивністю ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, яке б відповідало національним інтересам та забезпечувало продовольчу безпеку України.

Аналіз літератури показує, що в останні роки постає питання відповідності традиційних поглядів (парадигм) та ефективності аграрної політики сучасним тенденціям. Основна ідея сучасного підходу в Україні – не визнавати сільське господарство галуззю, яка за продуктивністю та використанням ресурсного потенціалу здатна конкурувати з іншими галузями в національній економіці та на світовому рівні.

Через певні галузеві особливості сільського господарства механізм вільного ринку, як правило, не може забезпечити узгодження економічних інтересів між агропромисловим комплексом, внаслідок чого виробники не отримують значних ресурсів, тому ефективність їхнього бізнесу залишається низьким.

Досвід ЄС показує, що регулювання аграрних ринків і цінова підтримка сільського господарства є неефективними і не можуть бути прикладом для наслідування. Така підтримка не тільки не вирішує існуючі проблеми в галузі, але й часто їх загострює. Сільське господарство слід розглядати як частину загальної економічної системи, а його проблеми вирішувати в контексті існуючих проблем в економіці країни з використанням ресурсного потенціалу.

Ще в 1996 році Конгрес США прийняв закон, який припиняє субсидії фермерам на сім років. Цікаво, що кількість фермерів зменшувалася, але зростала частка державних службовців у департаментах сільського господарства. Виявилося, що решта фермерів отримували все більше субсидій. Крім того, для селян було розроблено ряд вартісних програм. Зокрема, на доступ до Інтернету було виділено 120 мільйонів доларів, а на впровадження сучасних інформаційних технологій майже вдвічі більше [94].

Результат такої політики очевидний: за два роки ціни на продукти харчування зросли в США на 30%, а в Західній Європі та Японії – у травні. За підрахунками американських вчених, одержувачу надходить лише 20-30% субсидій, решта втрачається, як правило, на утримання різних органів державної влади. Хоча є держави, для яких ця проблема вирішена. Австралія відмовилася від субсидування сільського господарства в 1970-х роках, а Нова Зеландія – у 1984. Через десять років сільськогосподарське виробництво Нової Зеландії стало найменш субсидованим у світі (лише 1% вартості сільськогосподарської продукції) [93]. Чилі на початку 1980-х скасувала державні субсидії. Те, що незабаром стало відомим у світі як чилійське диво. Національний дохід зріс у шість разів – до 12 тис. дол. Для однієї особи. Продуктивність сільського господарства зросла у 8 разів, а експорту – у 20 разів. Доходи найбідніших фермерів зросли вдвічі.

Аграрні економісти з розвинених країн пропонують новий погляд на розвиток сучасного сільського господарства та аграрної політики. Так, Л. Твітен та К. Зулауф вказують на функціонування американського сільського господарства в новій економічній та політичній парадигмі, яка визнає необхідність нової аграрної політики в умовах глобалізації середовища аграрного сектору [93]. Г. Джонслінг стверджує, що й інші розвинені країни вживають відповідних заходів для зміни традиційних поглядів на розвиток сільського господарства [94]. В. Коулман, Дж. Скогстад та М. Аткінсон наголошують, що новий погляд на розвиток сучасного сільського господарства

міститься в русі від моделі розвитку аграрного сектору з державною підтримкою до ринково-ліберальної моделі [95].

Прогрес у вирішенні проблеми забезпечення населення продуктами харчування може бути досягнутий лише з проблемою бідності, яка, у свою чергу, може бути досягнута при модернізації сільського господарства та здійсненні цієї модернізації шляхом лібералізації механізму використання ресурсів.

Впровадження нових технологій у сільському господарстві призводить до значного підвищення продуктивності ресурсного потенціалу. Відповідно, відбувається відносне зниження цін на продукти харчування, що вигідно малозабезпеченим людям. Поступово ці галузі економіки стають більш конкурентоспроможними за іноземних конкурентів. У цьому випадку позитивні наслідки відчує вся економіка країни.

В. Онегін, аналізуючи зміну аграрної парадигми та державної аграрної політики в розвинених країнах, дає порівняльну характеристику традиції та нових аграрних парадигм [96]. У контексті затверджених цілей сталого розвитку на 2016-2030 роки [97] запропоновано такі зміни традиційної та нової парадигм (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика традиційної і нової парадигми розвитку сучасного сільського господарства і аграрної політики держави

Параметри порівняння	Традиційна парадигма	Нова парадигма	Пропозиції
Загальна оцінка сільського господарства	Сільське господарство є проблемною галуззю	Сільське господарство є конкретною галуззю	Сільське господарство потужна сучасна галузь
Особливості функціонування сільського господарства	Сільське господарство має високу нестабільність виробництва, цін і доходів, монополію суміжних галузей, нерухомість ресурсів, диспаритет цін,	Нестабільність компенсується коливаннями цін, є еквівалентні доходи, диспропорції цін відповідають змінам продуктивності, поведінка суміжних	Висока стабільність цін на продукти та ресурси

	нееквівалентні та низькі доходи.	галузей не є монополістичною	
Цілі аграрної політики	Забезпечення паритету (еквівалентності) і стабільності відтворення в сільському господарстві, а також гідного рівня доходів господарства	Підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробництва шляхом сприяння активізації ринкових регуляторів	Забезпечення продуктивного використання ресурсів
Інструменти аграрної політики	Заставні та інтервенційні операції, цільові ціни, прями платежі виробникам, контроль пропозиції, стимулювання попиту	Управління ризиком, компенсація або оплата без його вирішального впливу на виробничі рішення, підвищення мобільності трудових ресурсів	Висококваліфікований менеджмент проектів
Світовий ринок і сільське господарство	Світовий ринок розглядається як нестабільний, уряд стимулює експорт та обмежує імпорт	Світовий ринок є дієвим механізмом, зменшуються імпортні обмеження, усуваються експортні субсидії	Високопродуктивне використання ресурсів

Джерело: складено автором на основі [97]

Помилково в політиці підтримки сільськогосподарських товаровиробників орієнтуватися на середні показники їхньої роботи: середню врожайність сільськогосподарських культур та продуктивність тварин, середній рівень рентабельності та норми прибутку по галузі в цілому. Орієнтація на середнє сільгосп підприємство означає неефективне використання коштів державного бюджету, оскільки така підтримка не може суттєво змінити становище слабких господарств, а ефективним і прибутковим господарствам вона не потрібна. Це сенс реальної державної підтримки, а не в благах сільськогосподарського виробництва, які осідають у кишнях корупціонерів. Доречніше було б встановити для всіх однаковий рівень податкового навантаження, але звільнити від оподаткування прибуток, інвестування в розвиток сільськогосподарського виробництва та соціальної інфраструктури. Це сприяло б належній підтримці села.

Державна підтримка є необхідною умовою розвитку вітчизняного аграрного сектору та національної продовольчої безпеки. Здійснення

НУБІП України

Відповідної державної підтримки у сфері сільського господарства є об'єктивною вимогою, оскільки лише ефективне сільське господарство може виробляти суспільні блага, реалізуючи при цьому ряд економічних функцій.

НУБІП України

Зазначається, що державна політика в аграрній сфері має бути у напрямі пошуку оптимальної моделі трансформації економічних відносин суб'єктів господарювання. Стратегія і тактика реформування АПК має зосередитися на трьох взаємопов'язаних напрямках:

1) формування ефективного менеджера, господаря,

НУБІП України

2) - формування підходящого економічного середовища (визначення вимог для агробізнесу) на ринку,

3) активний пошук і мобілізація резервів і ресурсного потенціалу підприємств для збільшення обсягів виробництва, підвищення ефективності.

НУБІП України

За теперішніх умов є велика кількість високоефективних альтернатив інвестування в ресурсний потенціал поза аграрним сектором. Це викликає відтік фінансових ресурсів із сільськогосподарського виробництва. Частково ефективність використання ресурсного потенціалу можна визначити на основі конкурентоспроможності галузі та її підприємств. З точки зору норми прибутку, сільське господарство протягом тривалого періоду часу було передано на аутсорсинг серед інших галузей економіки.

НУБІП України

Проблема досягнення ефективного стану в економіці в результаті продуктивного використання ресурсного потенціалу вимагає забезпечення певного розміщення (розподілу) ресурсів і продукції між виробниками і споживачами. Отже, прагнення до досягнення ефективності в аграрному секторі як мета державної політики фактично означає виконання розподільчої ролі держави щодо ресурсного потенціалу. На практиці це означає, що уряд може вжити заходів для усунення найбільш руйнівних ринкових збоїв, щоб привести економічну систему до стану, що відповідає умовам ефективності

НУБІП України

НУБІП України

Парето у виробництві, а розподіл товарів і доходів - до стану, що відповідає вимогам умови Парето. ефективність у споживанні.

НУБІП України

Однією з головних умов ефективного реформування та розвитку аграрного сектору України є підвищення якості виконання державою регуляторних функцій. Доцільно припинити розмови про великий ресурсний потенціал сільського господарства і впровадити заходи щодо його збереження, відновлення та збільшення. Через певні галузеві особливості сільського господарства неконтрольоване функціонування ринкового механізму, як правило, не може забезпечити узгодження економічних інтересів між агропромисловим комплексом, внаслідок чого виробники не отримують значних ресурсів, а ефективність їхнього бізнесу зберігається низький. Таким чином, існує нагальна потреба у розвитку та вдосконаленні державного регулювання сільського господарства шляхом розробки та реалізації аграрної політики, що потребує адекватних теоретико-методологічних підходів до обґрунтування структурного складу аграрної політики та визначення передумов її реалізації, особливо у сфері аграрної політики. контекст ресурсного потенціалу.

НУБІП України

2.3 Моніторинг регуляторної політики в аграрному секторі.

НУБІП України

Регуляторна політика в широкому сенсі в аграрному секторі економіки є складним явищем, що відображає масштаби і методи державного втручання в аграрний сектор економіки. Відповідно, регуляторна політика в аграрному секторі у вузькому розумінні складається з державного контролю за нормативно-правовими актами, що зачіпають економічні інтереси суб'єктів господарювання в аграрному секторі. Основою для оцінки методів такої політики є аналіз регуляторного впливу (APV) та M-Test.

НУБІП України

НУБІП України

Основним законодавчим актом, що формує державну регуляторну політику в Україні, є Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», прийнятий у 2004 р., останньої редакції від 24.07.2021

р., який визначає основи державної політики у бюджеті, кредитній, ціновій, нормативній та інших сфер державного управління для стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення» (стаття 1 цього Закону).

Дуже важливо оцінити стан регуляторної політики в країні, ще складніше це зробити на рівні конкретної галузі – у нашому випадку сільського господарства. Для цього ми використали поелементний аналіз одного з найпопулярніших і важливих світових рейтингів – Global Competitiveness Index.

Загальна точкова оцінка аграрної політики по кожній досліджуваній країні існує в межах міжнародного рейтингу конкурентоспроможності - Global Competitiveness Index. У шостому розділі, 6-й рівень: Ефективність ринку товарів, використовується субіндекс 6.08 «Витрати на аграрну політику», який базується на опитуванні зацікавлених сторін для оцінки якості аграрної політики..

Важливою ознакою регуляторної політики в аграрному секторі є частка бюджетних видатків, спрямованих на підтримку розвитку галузі. Крім того, аграрний сектор є галуззю, яка субсидується державою у всьому світі

Динаміка видатків зведеного бюджету за функціональною класифікацією видатків та бюджетного кредитування за статтями «Сільське, лісове та мисливське господарство, рибне господарство» (0420) та «Дослідження та розробки в сільському, лісовому та мисливському, рибному господарстві» (0482) та їх частка в видатки зведеного бюджету представлені на рис. 2.5.

НУБІП України

Рис. 2.5. Динаміка державних видатків на сільське, лісове та мисливське господарство, рибальство та наукові дослідження в цих сферах (млн. грн.) та їх частка у загальних видатках бюджету (%) за 2016-2020 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі [106]

Аналіз даних про зведений бюджет України на підтримку сільського, лісового та мисливського господарства, рибальства для фундаментальних і прикладних досліджень у цих сферах показує, що їх обсяг має тенденцію до збільшення з 2016 по 201620 рр. При цьому спостерігається тенденція до зменшення частки ці видатки в загальних видатках Зведеного бюджету України за цей період також яскраво виражені, що підтверджується лінійною тенденцією: якщо в бюджеті 2017 року частка аналізованих видатків становила 1,35%, то у 2020 році лише 1,02% .

НУВБІП України

При цьому основними нормативними документами, що регулюють порядок призначення різних видів державної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам, є:

НУВБІП України

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті, на фінансову підтримку заходів в агропромисловому комплексі шляхом зниження вартості кредитів.

– Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті, на підтримку галузі тваринництва.

НУВБІП України

– Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті, на підтримку фермерських господарств.

Податкова політика є одним із ключових факторів ефективної регуляторної політики в аграрному секторі, оскільки взаємозв'язок між величиною податкового навантаження, умовами оподаткування та показниками економічної системи очевидна.

НУВБІП України

Дані рейтингу DoingBusiness (субіндекс «Оподаткування») свідчать про постійне зниження податкового навантаження на підприємства в Україні за період доступності даних (з 2006 року). Зменшуються як загальний податковий тягар, так і оподаткування заробітної плати. Найбільшого прогресу в регуляторній сфері досягнуто з точки зору витрат часу на оподаткування – якщо у 2006 році на складання та подання податкової звітності потрібно було 2085 годин на рік, то за прогнозом на 2018 рік витрати часу становитимуть лише 328 годин, тобто зменшено більш ніж у 6 разів, що свідчить про успішність процесу дерегуляції у цій сфері за 2006-2020 рр. [108]

НУВБІП України

Однак така ситуація зі зниженням оподаткування та дерегуляцією оподаткування спостерігалася не завжди. З початку 1990-х років сільське господарство України зазнало значних втрат через постійне посилення фіскального тиску уряду на економіку.

НУВБІП України

Загальну картину руйнування сільськогосподарського виробництва інструментами фіскального регулювання в Україні у 1990-х роках деновнює

НУВБІП України

НУБІП України

той факт, що до запровадження фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) сільськогосподарські підприємства повинні були адмініструвати та сплачувати, як підприємства інших галузей, величезна кількість податків, 12 з яких замінили ФСП, основними серед яких були податок на прибуток підприємств, плата за землю, збір на загальнообов'язкове соціальне страхування, збір на обов'язкове пенсійне страхування, податок з власників транспортних засобів.

НУБІП України

Таким чином, наприкінці 1990-х років, з огляду на можливість продовольчої кризи в Україні, уряд був змушений припинити подальше посилення податкового тиску та запровадити фактичну податкову реформу в аграрному секторі, яка мала форму спеціального режиму оподаткування для сільськогосподарської продукції. Сектор, якими були: - фіксований сільськогосподарський податок (ФСП); - спеціальний режим податку на додану вартість; - компенсаційні заходи для фермерів (малих підприємств), які працюють на спрощеній системі оподаткування [110].

НУБІП України

До цього переліку фіскальних заходів слід додати заходи щодо списання податкової заборгованості сільськогосподарських підприємств, що утворилася наприкінці 1990-х років через надмірний фіскальний тиск. За даними Рахункової палати України станом на 01.05.2000р. загальна сума податкової заборгованості сільськогосподарських підприємств склала 4,173 млрд грн, фактично списана податкова заборгованість склала 4,082 млрд грн [111]. Ця податкова заборгованість сільськогосподарських підприємств становила близько 3,2% ВВП України у 1999 році. У поєднанні з подальшим зниженням фіскального тиску та спрощенням адміністрування податків списання податкової заборгованості стало ефективним мотиваційним компонентом політики регулювання сільського господарства.

НУБІП України

Завдяки запровадженню ФСП було вирішено відразу кілька питань покращення регуляторного середовища аграрного бізнесу: - зниження податкового тиску та спрощення адміністрування податків

сільськогосподарськими підприємствами. ФСП експериментально запроваджено в 1998 році в трьох областях України (Глобинський район

Полтавської області, Старобешівський район Донецької області, Ужгородський район Закарпатської області), з 1999 року він охопив всю Україну (Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок»).

Запровадження ФСП одразу сприяло фінансовому оздоровленню сільськогосподарських підприємств: у 1999-2004 рр. рівень податкового навантаження на платників ФСП не перевищував 2,5% (2,5 грн на 100 грн виручки) [107], за іншими підрахунками, у 2000 р. платники ФСП сплачували 7 грн за 100 грн виручки, на відміну від 1998 р., коли такі виплати становили 20-28 грн [99].

Таке значне послаблення податкового навантаження призвело до відродження сільськогосподарських підприємств..

Дані свідчать, що в період 1995-2000 рр. відбулося значне зниження рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Найнижчий рівень рентабельності (-29,5%) був зафіксований у 1998 р. З 2000 р. рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва знову набуває позитивних значень, хоча не повернувся до рівня 1992-1993 рр., перевищивши 100% [63].

Частка прибуткових сільськогосподарських підприємств, що загалом повторюють поведінку рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах, також ілюструє значне зниження в період 1995-2000 рр. Найнижча частка прибуткових сільськогосподарських підприємств в Україні спостерігалась у 1998 р. – 8,1%. З 2002 р. спостерігається стабільне зростання цього показника [63].

Після значного зниження податкового навантаження на агробізнес уряд поступово збільшує його. Так, збільшення податкового тиску відбулося за рахунок виключення з ФСП деяких видів податків – із 12, які спочатку входять до тих, що замінюють ФСП, є 6 [108].

НУБІП України

- 1) податок на прибуток;
- 2) плата (податок) за землю;
- 3) комунальний податок;

НУБІП України

- 4) збір за геологорозвідувальні роботи, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету;
- 5) плата за придбання торгового патенту;
- 6) плата за спеціальне водокористування.

Зазначимо, що з 1 січня 2015 року ФСП набув статусу єдиного податку, для якого запроваджено окрему четверту групу платників єдиного податку – сільгоспвиробників. Такі нормативні зміни внесени Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)» від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII.

Дані щодо надходжень ФСП IV групи до держбюджету свідчать, що з 2015 року значно зросло податкове навантаження на сільськогосподарські підприємства, які є платниками ФСП єдиного податку. Доходи від єдиного податку у 2015 році зросли більш ніж у 16 разів у порівнянні з попереднім роком і продовжували значно зростати в наступні роки. Збільшення навантаження відбулося за рахунок значного підвищення ставок єдиного податку для IV групи та індексації грошової оцінки землі. Якщо розглядати загальне податкове навантаження на великі сільськогосподарські підприємства, то дослідження показують широкі відмінності в його рівні – від 1,3 до 36,2% у 2016-2020 рр. [113].

Особливістю податкового регулювання сільськогосподарських підприємств є оподаткування заробітної плати у фермерських господарствах. Відповідно до чинного законодавства вимоги щодо оплати праці не менше ніж мінімальної заробітної плати, а єдиного соціального внеску (ЄСВ) немає [114].

Відсутність ЄСВ у членів фермерського господарства, як окремої облікової категорії, по відношенню до працівників інших сільськогосподарських підприємств дає можливість не сплачувати ЄСВ за ставкою 22%. При цьому в

НУБІП України

43% обстежених господарств облік та оподаткування заробітної плати членів фермерських господарств і найманих працівників здійснюються однаково [114],

що свідчить про низький рівень поінформованості керівників господарств про можливість зниження податкового навантаження.

НУБІП України

Сучасна аграрна політика в Україні продовжує перебувати у стані формування та проєктування. Після значного зниження фіскального тиску на сільськогосподарських товаровиробників із запровадженням у 1999 році фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), що фактично стало податковою та регуляторною реформою у сфері агробізнесу, сільськогосподарське виробництво в Україні почало відновлюватися. Саме регуляторна політика має значний вплив на господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. Адже це один з основних інструментів, за допомогою якого підтримується баланс між державою, підприємцем і споживачем в аграрному секторі країни, зменшує бюрократичне навантаження на сільськогосподарські підприємства, а також підвищує конкурентоспроможність галузі.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

3.1. Шляхи вдосконалення державного регулювання аграрного сектора економіки

В умовах геополітичної напруженості все частіше виникають міжнародні політичні конфлікти. У зв'язку з цим найважливішою умовою досягнення конкурентоспроможних параметрів та стійкості вітчизняного сільського господарства є державне регулювання сільськогосподарського виробництва. Це пов'язано з тим, що аграрний сектор економіки України відрізняється специфікою відтворювальних процесів, пов'язаною не тільки з природними умовами та сезонністю виробництва, а й із нерозвиненою матеріально-технічною базою, залежністю від імпортних технологій виробництва, відносно низькою інноваційністю та інвестиційна привабливістю та високі виробничо-фінансові ризики. Все вищезазначене вимагає постійної концентрації матеріально-технічних і фінансових ресурсів для вирішення нагальних проблем аграрного сектору економіки з метою забезпечення його стабільного функціонування.

Фахівці в галузі вітчизняної аграрної політики сходяться на думці, що для сталого розвитку галузі необхідна державна підтримка, яка виражається в ефективному використанні комплексу інструментів і механізмів державного регулювання аграрного сектору, що базується на ідеї агропромислового комплексу. протекціонізм. При цьому основою розвитку сільськогосподарського виробництва в сучасних економічних реаліях має стати розвинене інституційне середовище, здатне створити умови для інтенсифікації інвестиційних, інноваційних та інтеграційних процесів, розвитку імпортозамінних виробництв, підготовки кадрів. Механізми державної

НУБІП України

підтримки та регулювання галузі мають базуватися на економічних важелях та інструментах: податки, кредити, субсидії, дотації тощо.

Ідея збалансованого розвитку економічної, соціальної та екологічної сфер сільської місцевості лежить в основі формування концепції ефективного сільськогосподарського виробництва та збалансованої державної аграрної політики. Сталість аграрного сектору економіки передбачає активізацію ролі держави, яка за допомогою різноманітних інструментів впливу, зокрема правового регулювання та планування, опосередковано контролює та регулює як сільськогосподарське виробництво, так і процес його реалізації [15].

В умовах кризових явищ в економіці, в тому числі і в аграрній сфері України, найважливішим шляхом стимулювання та розвитку вітчизняного сільського господарства є бюджетна, кредитна та податкова підтримка в поєднанні з розвитком державно-приватного партнерства. Важливо підкреслити, що державна підтримка сільськогосподарського виробництва є найважливішою складовою національної безпеки країни, оскільки сприяє зростанню сільськогосподарського виробництва та споживання продовольства на душу населення, а також забезпеченню доступності продовольства для широких верств населення.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що сучасне сільськогосподарське виробництво є високотехнологічною галуззю, тісно пов'язаною з наукою і технікою і потребує пильної уваги. Проблемами цієї галузі займаються як окремі інститути, які покликані розвивати АПК, так і держава. Для вирішення цих проблем необхідно мати стратегічний погляд на трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки, який враховує не лише майбутнє, а й оцінює минулі етапи. Іншими словами, аграрний сектор повинен мати добре розроблену та обґрунтовану стратегію розвитку

Державне регулювання сучасної національної економіки полягає у визначенні потреб галузей у бюджетному фінансуванні та розподілі наявних фінансових ресурсів між галузями. Аграрна політика значною мірою зводиться

НУБІП України
до щорічного бюджетного фінансування без аналізу ефективності витрачання коштів за минулий рік і без вирішення основного завдання – реформування аграрного сектору [120].

НУБІП України
Досвід розвинених країн, таких як Канада, Японія, США, Данія, Швеція, Австрія, Німеччина, Франція, Угорщина та ін., показує, що держава повністю підтримує аграрний сектор економіки та галузі, тісно пов'язані з це. Провідну роль в агропромисловому комплексі відіграє сільськогосподарське виробництво, оскільки воно забезпечує виробництво продуктів харчування та сільськогосподарської сировини для переробних підприємств. Щодо сільського господарства в розвинених країнах використовуються різні інструменти державного регулювання: грошово-кредитні, податкові, бюджетні, соціальні, цінові; регулювання за державним замовленням; регулювання за допомогою обмежень; регулювання трудових відносин і заробітної плати; безпосереднє керівництво сільськогосподарськими підприємствами [116].

НУБІП України
Таким чином, система механізмів державної підтримки сільського господарства в розвинутих зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва наскільки вирішити соціальні проблеми – підтримання рівня доходів фермерів, розвиток інфраструктури села та природоохоронні заходи. Що стосується державної політики підтримки аграрного сектору в Україні, то в сучасних умовах вона має ґрунтуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного аграрного виробництва та реалізації експортно-орієнтованої стратегії його розвитку, що слугуватиме поштовхом для зростання економіки і на цьому основі підвищення рівня життя [121].

НУБІП України
Правові основи державної політики у бюджетній, кредитній, цінній, нормативній та інших сферах державного управління щодо стимулювання сільськогосподарського виробництва, розвитку аграрного ринку, продовольчої безпеки визначені Законом України «Про державну підтримку сільського господарства» від 24.06.2004р. № 1877-IV. Відповідно до ст.33 вказаного Закону держава регулює ціни на окремі види сільськогосподарської продукції

шляхом встановлення їх мінімальних та максимальних цін та інтервенцій з боку Аграрного фонду в розмірах, що дозволяють встановити рівноважну ціну на організованому аграрному ринку України. Якщо мінімальні інтервенційні ціни не забезпечують середню точку безбитковості виробництва, для виробництва такої продукції вводиться додаткова державна підтримка [123].

Систематизація наукових поглядів на напрями та інструменти державного регулювання сільськогосподарського виробництва дала змогу встановити: - державне регулювання аграрного сектору економіки, спрямоване на досягнення довгострокових цілей сільськогосподарського виробництва в умовах ринкових відносин, що постійно трансформуються; - об'єктом державного регулювання аграрного сектору є формування майбутнього ресурсного потенціалу сільського господарства; - державне регулювання сільськогосподарського виробництва передбачає вплив держави на виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції для підвищення рівня її конкурентоспроможності, забезпечення розширеного відтворення та сталого розвитку аграрного сектору; - державне регулювання аграрного сектору ґрунтується на його тісній взаємодії як із внутрішнім, так і з зовнішнім середовищем.

Однією з важливих проблем розвитку сільськогосподарських підприємств є недостатньо ефективна державна політика щодо створення умов для утворення кооперативів та інших неприбуткових об'єднань сільськогосподарських підприємств у сфері виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції. Незважаючи на те, що на законодавчому рівні низка законодавчих актів, спрямованих на забезпечення розвитку системи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, таких як закони України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про споживчу кооперацію», «Про кредитні спілки», постанови КМУ «Про заходи щодо активізації роботи щодо розвитку тваринництва» тощо, потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні, на думку експертів, залишається нереалізованим. За їхніми дослідженнями, останніми роками кількість

сільськогосподарських кооперативів поступово скорочується, їх структура є незадовільною. Причиною такої ситуації автори вважають: низький рівень державної підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; подвійне оподаткування обслуговуючих кооперативів; низький рівень професійних знань керівного складу обслуговуючого кооперативу щодо цілей і завдань його створення, особливостей оподаткування та господарської діяльності об'єднання; нерозвиненість споживчої кооперації, відсутність її підтримки з боку Центральної спілки споживчих товариств України; нерозвиненість кредитної кооперації тощо [119].

Стабілізація сільськогосподарського виробництва та активна участь країни на зовнішніх ринках сільськогосподарської та продовольчої продукції мають забезпечити механізм формування та закріплення рівня цін на сільськогосподарську сировину на значно вищому рівні, який би відповідав потребам виробників. Без ефективного державного регулювання та фінансової підтримки наше сільськогосподарське виробництво приречене на поступовий занепад, незалежно від того, хто цим виробництвом займається – фермери чи великі агропідприємства. Особисті селянські господарства населення демонструють гнучкість і виживання в умовах неконтрольованого розширення імпорту продовольства в нашу країну, і в даному випадку мова може йти про натуральне виробництво. Слід також підкреслити, що в нашій країні сьогодні відсутня підтримка ОСГ, внесок якої в загальне виробництво сільськогосподарської продукції останніми роками коливається в межах 40-50% від її загального виробництва [118].

Удосконалення механізмів державного регулювання аграрного сектору має бути спрямоване на створення траєкторії його сталого розвитку, збільшення сільськогосподарського виробництва, достатнього для вирішення політики продовольчої безпеки та імпортозаміщення, підвищення економічної, соціальної та екологічної ефективності сільського господарства. Крім того, система державного регулювання має сприяти розвитку ринкової

НУВБІП УКРАЇНИ

інфраструктури, підтримувати стабільну, сприятливу ринкову кон'юнктуру шляхом державного втручання, надання виробникам доступних кредитів.

На думку економістів, створення ефективної державної системи підтримки розвитку сільськогосподарських підприємств має відбуватися шляхом формування пакету законодавчих актів та нормативних документів нормативного характеру, які доповнюють та розвивають раніше прийнятий закон чи інший нормативний документ. Крім того, необхідно досягти певного компромісу між виконавчою і законодавчою владою, прокурорським наглядом і судовою владою, суспільством в цілому. Автори слушно зазначають, що нормативні акти, що приймаються органами управління, мають відповідати загальним нормам права, основним принципам, закріпленим у законі, оскільки не може бути нормативного акта, який суперечить закону або не відповідає йому [119].

НУВБІП УКРАЇНИ

Доцільно розробити Державну програму розвитку аграрного сектору, яка визначає цілі та основні напрями розвитку аграрного сектору на середньострокову перспективу (п'ять років), фінансове забезпечення та механізми реалізації запланованих заходів. Державна програма має містити основні показники та прогноз розвитку аграрного сектору, цілі, завдання, показники діяльності та зобов'язання щодо видатків, у тому числі розподіл коштів на цілі та завдання на майбутнє до роках. Реалізацію державної програми мають здійснювати Міністерство аграрної політики та продовольства України, місцеві органи виконавчої влади державної влади шляхом цільових програм та інших заходів у сфері розвитку аграрного сектору. Галузеві цільові програми мають формуватися та виконуватися відповідно до законодавства. Щорічно Міністерство аграрної політики та продовольства України має готувати та публікувати звіт про хід та результати виконання державної програми у попередньому році [117].

НУВБІП УКРАЇНИ

Система державних програм є найважливішим інструментом реалізації державної політики у сфері сільського господарства. Найважливішими цілями

НУБІП України

програма є не лише збільшення частки вітчизняної продукції, а й створення нових робочих місць, підвищення заробітної плати в галузі, розширення ринку сировини.

НУБІП України

Для вирішення найважливіших проблем сільського господарства необхідно запровадити механізм інвестування в цей сектор економіки [112]. Залучення іноземних інвестицій у розвиток сільськогосподарського виробництва, їх обсяги та рівень ефективності залишаються недостатніми через багато причин: неплатоспроможність вітчизняних сільгоспвиробників, нестабільність політичної ситуації, законодавчої бази, низьку інвестиційну привабливість сільського господарства [122]. Для покращення інвестиційних процесів у сільському господарстві необхідно вдосконалити державне регулювання шляхом надання кредитів на придбання нової техніки, нових виробничих ліній та основних засобів, особливо у сфері логістики. Також деякими напрямками державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві є вдосконалення управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестування, посилення контролю за інвестиційною діяльністю, а також запровадження гнучкої системи оподаткування суб'єктів інвестування шляхом диференціації процентних ставок та податку. переваги, які покращать інвестиційний клімат галузі [112].

НУБІП України

Удосконалення механізмів державного регулювання аграрного сектору має бути спрямоване на покращення використання його природних, трудових, матеріальних ресурсів, створення ефективного інституційного середовища, забезпечення зростання інноваційно-інвестиційної активності товаровиробників.

НУБІП України

Система державного регулювання реалізується через комплекс заходів, що здійснюються державними органами для захисту національного ринку від негативних зовнішніх впливів, досягнення стійкого економічного зростання шляхом формування ефективної економічної структури, створення комплексу

НУБІП України

необхідних умов для модернізації технічного та технологічна база галузі, економічна та соціальна стабільність

Механізми державного регулювання агропромислового комплексу реалізуються шляхом нормативно-правового, інформаційного, інфраструктурного та фінансового забезпечення, використання інструментів регулювання ринку сільськогосподарської продукції, прогнозування, програмування та планування, регулювання цін тощо. на соціальну підтримку села, розвиток логістичної інфраструктури, забезпечення сталої прибутковості та конкурентоспроможності галузей. Ці пріоритети розвитку аграрного сектору економіки мають визначати відповідні методи та інструменти державного впливу, що сприяють вирішенню поставлених завдань.

3.2. Вдосконалення механізму державного регулювання цін на ринку сільськогосподарської продукції.

В Україні ціни на сільськогосподарську продукцію, як і на всі інші товари вітчизняних виробників, характеризуються тенденцією до зростання. Це об'єктивне явище пов'язане з інфляцією в економіці, що відображає подорожчання практично всіх ресурсів, задіяних у національному господарстві.

За останні п'ять років частка сільськогосподарської продукції в структурі експортної виручки України зросла з 27% у 2016 році до 41% у 2020 році. За підсумками 2020 року частка агропродовольчої продукції склала до 34,3%. Проте слід зазначити, що основою сільськогосподарського експорту як і раніше є експорт сировини, а саме продукції рослинного походження – пшениці, кукурудзи, ячменю та сої. Частка цієї продукції в структурі становить близько 47%. На ці 10 найпопулярніших товарів припадає 73% усього експорту агропродовольчої продукції з України [124].

НУВІП України

Серед імпорту сільськогосподарської продукції України перше місце займає насіння соняшнику: за 2020 рік обсяг закупівель склав 213,3 млн дол.

США. На другому місці – морожена риба (159,9 млн. доларів США), а на третьому – кукурудза (108,6 млн. доларів США). Замикає топ-10 товарів сільськогосподарського імпорту пальмова олія: обсяг імпорту за 2020 рік склав 75,4 млн дол. США. Частка топ-10 товарів агропродовольчого імпорту України становить 47% [125].

Ринок сільськогосподарської продукції має вирішувати ці та інші питання як у вітчизняному, так і закордонному сегментах [125]:

- адекватна ціна на сільськогосподарську продукцію через рентабельне ціноутворення на товари виробником та врегулювання націнок посередників;

- регулювання наповнення внутрішнього ринку товарами власного виробництва та імпортною сільськогосподарською продукцією;

- регулювання через експорт кількості сільськогосподарської продукції, що користується попитом на внутрішньому ринку;

- вирішення логістичних питань, що є дуже важливим для цієї галузі економіки;

- забезпечення можливості отримання державних позик, субсидій виробникам;

- забезпечення фіксованої ціни на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції;

- покращення умов стандартизації вітчизняної продукції для виходу на ринок ЄС;

- забезпечення умов добросовісної конкуренції всім учасникам зазначеного ринку

Сьогодні експорт значної кількості товарів агропромислового походження сформувався за рахунок низького сукупного попиту та рівня цін на національному ринку. Ця тенденція не може гарантувати довгострокові

НУВІП України

НУБІП України

експортні перспективи, оскільки конкурентні позиції галузі на зовнішніх ринках повинні формуватися в умовах цінової конкуренції та насичення

внутрішнього ринку. З огляду на це доцільно проводити політику імпортозаміщення тих груп товарів, де імпорт переважає над експортом [126].

НУБІП України

За даними Державної служби статистики України, у 2020 році порівняно з 2016 роком індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) становив 308,3%, у тому

НУБІП України

числі продукції рослинництва – 331,8%, тваринництва – 284,5%. Зростання цін

на сільськогосподарську продукцію є одним з основних факторів, що призводять до підвищення цін на продукти харчування. За офіційними даними,

індекс цін на продукти харчування з 2016 по 2020 рік становив 206,9%, а індекс споживчих цін загалом – 217,4%. Для порівняння, індекс цін вітчизняних промислових виробників загалом за цей же період становив 262,7% [63].

НУБІП України

Як бачимо, темпи зростання цін на сільськогосподарську продукцію значно перевищували темпи зростання споживчих цін та індекс цін промислових виробників. При цьому, на відміну від інших основних товарних

НУБІП України

груп, ціни на окремі види сільськогосподарської продукції в динаміці характеризуються значними коливаннями – як у бік підвищення, так і в бік зниження.

НУБІП України

Звичайно, домінуючою тенденцією є зростання цін. Їхнє фрагментарне зниження в попередні роки спостерігається в інших галузях економіки, але для сільського господарства це явище стало досить поширеним. Загалом абсолютні

НУБІП України

значення підвищення або зниження цін на окремі види сільськогосподарської продукції порівняно з попереднім роком є високими, що не характерно для інших галузей. У рослинництві їх середньорічні коливання (у бік збільшення або зменшення) протягом 2016-2020 рр. становили від 20% до 35%, у тваринництві - 15-25% відповідно.

НУБІП України

Причини такої ситуації значною мірою зумовлені комплексним впливом двох факторів: залежності галузі від погодних умов та низької еластичності

НУВІП України

попиту на сільськогосподарську продукцію. Значні коливання в окремі роки під впливом погодних умов посівів щодо відносної стабільності попиту внутрішнього ринку є причиною суттєвих змін цін на окремі види продукції рослинництва [127].

НУВІП України

Ця причина важлива, але не єдина. Все частіше на динаміку цін впливають зовнішньоекономічні операції, які формують баланс попиту та пропозиції на вітчизняну агропродовольчу продукцію. Зокрема, періодичне зниження закупівельних цін на продукцію тваринництва, ініційоване переробними підприємствами, пояснювалося останніми труднощами з продажу своєї продукції до Російської Федерації, яка неодноразово обмежувала імпорт українського молока та м'яса, несприятливою кон'юнктурою на ринку інших країн [127].

НУВІП України

Примітно, що протягом 2016-2020 рр. не відбулося зниження цін на яйця, які реалізують підприємства, і лише один раз ціни на м'ясо птиці знизилися незначно. Основними виробниками продукції птицевництва є великі комплекси, виробничі об'єднання типу агрохолдингу, які формують власні збутові мережі і таким чином мають можливість впливати на умови реалізації своєї продукції.

НУВІП України

Рівень концентрації виробництва в інших сільськогосподарських галузях загалом значно нижчий, але тут досить помітна тенденція до його зростання, що впливає на організацію реалізації продукції, а отже, і на динаміку цін.

НУВІП України

Як зазначається, темпи зростання цін на сільськогосподарську продукцію загалом перевищують темпи інфляції та зростання цін у галузях. Це спонукає до перегляду поширеної тези про негативний вплив диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію на економічне становище сільськогосподарських товаровиробників. Наслідком тривалого диспаритету цін має бути низька рентабельність (збиток) їхньої продукції. Проте, за офіційними даними, рівень рентабельності рослинництва в сільськогосподарських підприємствах України зріс з майже 27% у 2016 році до 29% у 2020 році, лише в 2018 році опустився нижче 20%. Рівень рентабельності

продукції тваринництва за цей період зріс майже з 8 до 13,5%. Збільшуються і обсяги сільськогосподарського виробництва, в тому числі за рахунок

підвищення врожаю та продуктивності тварин. Зокрема, виробництво валової продукції сільського господарства сільськогосподарських підприємств України

у постійних цінах у 2018 році порівняно з 2016 роком зросло на 45%, порівняно з 2000 роком – у 2,5 рази. Звісно, певна частка підприємств галузі була

збитковою, але це явище цілком закономірне для ринкової економіки, економічний механізм якої (включаючи її ціновий елемент) також виконує

вибіркову функцію, усуваючи найменш грацездатні суб'єкти.

Як відомо, рівень цін на товар орієнтується на суперечливі інтереси різних сторін. Для продавців товарів вона майже завжди низька, а для покупця –

висока [128]. Механізм встановлення цін на сільськогосподарську продукцію не досконалий, він містить викривлення, які потребують виправлення. Водночас

надмірний акцент на диспропорції цін без урахування якісних характеристик товарів, технологій їх виробництва можна вважати не зовсім коректною

спробою перекласти відповідальність за проблеми аграріїв на суміжні галузі.

Значні коливання динаміки цін на сільськогосподарську продукцію дезорієнтують сільськогосподарські підприємства у виборі програми

виробничої діяльності на найближчу перспективу. Є багато прикладів, коли після різкого стрибка закупівельних цін на окремі види продукції рослинництва

в наступному році аграрії значно збільшили посівні площі сільськогосподарських культур. Результатом стало перевиробництво, яке

порушило чергові коливання цін і негативно позначилося на прибутках підприємств. Періодичне зниження закупівельних цін на продукцію

тваринництва та свинарства викликало сумніви щодо доцільності інвестування у розвиток цих галузей.

Істотне коливання цін на сільськогосподарську продукцію спостерігається не лише в динаміці, а й у розрізі окремих фермерів та їх груп у

певний період. Особливо висока вона для овочів, фруктів і ягід, картоплі – між

НУБІП України

різними регіонами країни і в межах окремого регіону різниця в цінах у кілька разів.

У тваринництві найвищі темпи коливання відпускних цін на птицю та яйця. Як зазначається, великі промислові птахівничі підприємства мають значні можливості для визначення умов реалізації через власну збутову мережу. Залежно від ринкової позиції одні виробники мають можливість встановлювати відносно високу ціну на свою продукцію, інші змушені її знижувати. Тому спостерігаються значні коливання цін на продукцію птиці, які є результатом цінової конкуренції безпосередньо між її виробниками.

Високі темпи коливання в окремі роки цін на ріпак та цукрові буряки пов'язані з тим, що в окремих областях їх відпускні ціни були значно вищими за середні по Україні. Така ситуація мала місце в тих сферах, де внаслідок вертикальної інтеграції виробників і покупців (зокрема у формі агрохолдингів) були зафіксовані особливо високі закупівельні ціни на відповідну продукцію.

Виробники пшениці та молока мають досить обмежені можливості впливати на формування закупівельних цін на свою продукцію. У першому це пов'язано з великою кількістю суб'єктів господарювання – продавців пшениці, виробниками яких є більше половини зареєстрованих в Україні сільгоспідприємств. У другому – з можливістю відносно невеликої кількості компаній – виробників молочної продукції, використовуючи монопольне становище, жорстко контролювати ціни на молочну сировину.

Таким чином, чим більша варіація ціни, тим помітнішими є можливості окремих фермерів або їх груп впливати на процес ціноутворення, і навпаки, низька варіація цін свідчить про сильну позицію покупців сільськогосподарської продукції, які можуть узгоджувати свої інтереси та диктувати умови продаж виробникам. Аналіз коливань цін на сільськогосподарську продукцію дає змогу простежити зміни співвідношення інтересів її виробників і покупців у різних галузях сільського господарства.

НУБІП України

НУБІП України

Досвід минулих років показує, що не варто покладати надмірних надій на регулювання державними органами процесу ціноутворення адміністративними методами. Певний державний контроль у цій сфері, безумовно, необхідний, але його здійснення також має забезпечити дотримання принципів добросовісної економічної конкуренції.

НУБІП України

Удосконалення процесу ціноутворення передбачає створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності, що дозволить збільшити кількість партнерів сільськогосподарських підприємств, залучених до реалізації їх продукції.

НУБІП України

Йдеться про розвиток інституту посередників, розгортання збутових або багатофункціональних обслуговуючих кооперативів, оптових ринків та інших елементів ринкової інфраструктури. Конкуренція між посередниками, наявність у сільськогосподарських підприємств можливості вибору вигідного каналу збуту, усунення негативних наслідків моносонії в його системі маркетингу створить ринкове середовище, в якому процес ціноутворення не буде явно викривлений на користь однієї зі сторін.

НУБІП України

Очевидно, що значних коливань у динаміці цін на сільськогосподарську продукцію з об'єктивних причин неможливо повністю уникнути. Однак інструменти для пом'якшення негативних наслідків цих коливань добре відомі.

НУБІП України

Йдеться про страхування ризиків, у тому числі під час біржових торгів (хеджування), розвиток інтеграційних зв'язків між сільгоспвиробниками та переробними підприємствами. Діяльність Аграрного фонду України спрямована на згладжування цінових коливань. Практика показує, що такі коливання згладжуються за рахунок розвитку зовнішньоекономічних операцій.

НУБІП України

Зокрема, збільшення експорту сільськогосподарської продукції сприяє усуненню надлишку її пропозиції, що спричиняє зниження цін на внутрішньому ринку. Вивчення особливостей і закономірностей формування ціни на сільськогосподарську продукцію, постійний моніторинг ситуації дозволить більш ефективно використовувати ці інструменти.

НУБІП України

Динаміка та коливання цін на сільськогосподарську продукцію є фактором, який суттєво впливає на поведінку її виробників, закладаючи таким

чином тенденції в аграрному секторі економіки. Адаптація до негативних наслідків цього фактора відбувається переважно у вигляді перерозподілу

ресурсів на користь окремих сільськогосподарських галузей, збільшення концентрації виробництва за рахунок вилучення з ринку малого бізнесу, формування холдингових структур. Як наслідок, зростає роль

сільськогосподарських товаровиробників у процесі встановлення цін на свою продукцію. Встановлено, що показником цього процесу є збільшення варіації

цін реалізації в розрізі окремих виробників та їх груп. Слід критично переглянути тезу про диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову

продукцію. Проте не всі зміни в організації сільськогосподарського виробництва під впливом цінового фактора є позитивними. Для усунення

диспропорцій, що виникають, використовують комплекс адміністративних інструментів державного регулювання та організаційно-економічних методів

узгодження інтересів виробників і продавців продукції. Системний аналіз процесів у сфері ціноутворення дозволяє оцінити ефективність цих

інструментів, обґрунтувати необхідність змін у їх застосуванні.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

У висновках магістерської викладено найважливіші наукові та практичні досягнення: наведені основні теоретичні положення та практичні рекомендації, що випливають із результатів дослідження, сформулював конкретні пропозиції щодо економічного механізму державного регулювання аграрного сектору в Україні, зокрема:

1. Державна підтримка сприяє підвищенню інтересу власників сільського господарства до розвитку виробництва в більшості галузей промисловості. При цьому збільшення державної підтримки сільського господарства в цілому та окремих його галузей не супроводжується підвищенням мотивації працівників та власників земельних часток (паїв), які виступають орендодавцями по відношенню до існуючих сільгосппідприємств, розвивати промисловість. Це певною мірою знижує ефективність державної підтримки сільського господарства. Щоб подолати цю суперечність, необхідно повернутися до бухгалтерського обліку та контролю (у статистичній звітності) прямих витрат на оплату праці на виробництво певної продукції, а також у положення про державну підтримку відповідних програм як додаткові вимоги до абітурієнтів щодо включення предметів оренди за орендовану землю не нижче мінімально встановленого рівня з диференціацією залежно від розміру доходу на 1 га сільськогосподарських угідь.

2. Аграрний сектор має ряд особливостей, які впливають на формування системи державного регулювання його розвитку. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються у світовій економіці, накладають свої корективи на державне регулювання аграрного сектору національних економік. Метою державного регулювання в умовах глобалізації є гарантування продовольчої безпеки шляхом підвищення ефективності аграрного сектору та його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Сучасні

НУБІП України

зміни призводять до переосмислення державного регулювання у таких сферах, які не порушують принципів чесної конкуренції

3. Підтримка сільськогосподарських товаровиробників в Україні сьогодні здійснюється відповідно до цільових програм та їх фінансування, які щорічно затверджуються Законом України про Державний бюджет на наступний рік, прийнятими законами України про непряму державну підтримку та пільгове оподаткування фермерів.

4. Відкриття європейського ринку, як одного з найбільших торгових ринків у світі, дозволило нашій країні торгувати на території з населенням понад 500 мільйонів чоловік. Європейські перспективи збільшили вітчизняний зерновий, олійно-фруктовий потенціал та створили основу для розвитку м'ясної галузі, а в перспективі – молочного комплексу України. Сьогодні ЄС є основним торговельним партнером України. На відміну від попередніх років, експорт відіграв важливу роль у зростанні торгівлі з ЄС

5. На сучасному етапі розвитку країни існують проблеми створення оптимальних інституційних умов для ефективного ведення сільського господарства. Україні потрібно адаптуватися та наблизитися до стандартів ЄС.

Таким чином, наша держава має поступово адаптувати свою правову базу до європейського законодавства та реформувати інститути державного управління до принципів, правил і норм, накопичених у ЄС. Проблема недосконалості нормативно-правового законодавства потребує вирішення, оскільки саме законодавство окреслює загальні положення взаємодії всіх суб'єктів аграрно-економічних відносин та дає стимули для прогресу галузі. Відповідно, політичні рішення залежать від стимулювання чи гальмування ініціативи підприємців, прийняття економічних рішень, залучення інвестицій.

6. Переорієнтація податкової системи зі стимулюючої на фіскальну та посилення втручання контролюючих органів у діяльність підприємств суттєво гальмує інвестиції в аграрний сектор економіки та не спонукає підприємців до активних заходів для розвитку свого бізнесу, які призводять до зниження

НУБІП України

виробництва продуктів. Для забезпечення оптимістичного сценарію розвитку аграрного сектору економіки країни необхідно проаналізувати стан галузі в цілому та обґрунтувати оптимальні варіанти формування інституційного середовища в майбутньому.

7. Сьогодні в агропромисловому комплексі СІПА зайнято понад 23 млн. осіб (близько 18% загальної зайнятості), а валовий обсяг виробництва перевищує 1 трлн доларів, або близько 14% валового внутрішнього продукту країни. Комплекс включає три основні зони [93]. Перший - виробництво засобів виробництва - займає окреме місце, оскільки це суто промислова сфера. Причому його частка в сільськогосподарській продукції займає проміжне місце між другою сферою, власне сільським господарством, і третьою - переробкою сільськогосподарської продукції. Собівартість валового внутрішнього продукту, фактично виробленого в аграрному секторі, не перевищує 7%. На фермах працює лише 1,7-1,9 млн. фермерів і близько 900 тис. працівників.

8. Розвиток аграрного сектору України в майбутньому залежатиме від розробки нової стратегії розвитку, яка б відповідала європейським прагненням та інтеграції України у світове економічне середовище. Насамперед вона має орієнтуватися на стабільну макроекономічну політику, створення необхідних умов для залучення інвестицій у розвиток ресурсного потенціалу, і особливо в розвиток людського капіталу, ринку та соціальної інфраструктури. Принципове значення має необхідність обґрунтування концепції державного управління продуктивністю ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, яке б відповідало національним інтересам та забезпечувало продовольчу безпеку України.

9. Однією з головних умов ефективного реформування та розвитку аграрного сектору України є підвищення якості виконання державою регуляторних функцій. Доцільно припинити розмови про великий ресурсний потенціал сільського господарства і впровадити заходи щодо його збереження, відновлення та збільшення. Через певні галузеві особливості сільського

господарства неконтрольоване функціонування ринкового механізму, як правило, не може забезпечити узгодження економічних інтересів між

агропромисловим комплексом, внаслідок чого виробники не отримують значних ресурсів, а ефективність їхнього бізнесу зберігається низький. Таким

чином, існує нагальна потреба у розвитку та вдосконаленні державного регулювання сільського господарства шляхом розробки та реалізації аграрної

політики, що потребує адекватних теоретико-методологічних підходів до обґрунтування структурного складу аграрної політики та визначення передумов

її реалізації, особливо у сфері аграрної політики. контекст ресурсного потенціалу.

10. Аналіз даних про зведений бюджет України на підтримку сільського, лісового та мисливського господарства, рибальства для фундаментальних і

прикладних досліджень у цих сферах показує, що їх обсяг має тенденцію до збільшення з 2016 по 201620 рр. При цьому спостерігається тенденція до

зменшення частки ці видатки в загальних видатках Зведеного бюджету України за цей період також яскраво виражені, що підтверджується лінійною

тенденцією: якщо в бюджеті 2017 року частка аналізованих видатків становила 1,35%, то у 2020 році лише 1,02%.

11. Сучасна аграрна політика в Україні продовжує перебувати у стані формування та проєктування. Після значного зниження фіскального тиску на

сільськогосподарських товаровиробників із запровадженням у 1999 році фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), що фактично стало

податковою та регуляторною реформою у сфері агробізнесу, сільськогосподарське виробництво в Україні почало відновлюватися. Саме

регуляторна політика має значний вплив на господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. Адже це один з основних інструментів, за

допомогою якого підтримується баланс між державою, підприємцем і споживачем в аграрному секторі країни, зменшує бюрократичне навантаження

на сільськогосподарські підприємства, а також підвищує конкурентоспроможність галузі.

12. Механізми державного регулювання агропромислового комплексу

реалізуються шляхом нормативно-правового, інформаційного, інфраструктурного та фінансового забезпечення, використання інструментів регулювання ринку сільськогосподарської продукції, прогнозування, програмування та планування, регулювання цін тощо. на соціальну підтримку села, розвиток логістичної інфраструктури, забезпечення сталої прибутковості та конкурентоспроможності галузей. Ці пріоритети розвитку аграрного сектору економіки мають визначати відповідні методи та інструменти державного впливу, що сприяють вирішенню поставлених завдань.

13. Динаміка та коливання цін на сільськогосподарську продукцію є

фактором, який суттєво впливає на поведінку її виробників, закладаючи таким чином тенденції в аграрному секторі економіки. Адаптація до негативних наслідків цього фактора відбувається переважно у вигляді перерозподілу ресурсів на користь окремих сільськогосподарських галузей, збільшення концентрації виробництва за рахунок вилучення з ринку малого бізнесу, формування холдингових структур. Як наслідок, зростає роль сільськогосподарських товаровиробників у процесі встановлення цін на свою продукцію. Встановлено, що показником цього процесу є збільшення варіації цін реалізації в розрізі окремих виробників та їх груп. Слід критично переглянути тезу про диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію. Проте не всі зміни в організації сільськогосподарського виробництва під впливом цінового фактора є позитивними. Для усунення диспропорцій, що виникають, використовують комплекс адміністративних інструментів державного регулювання та організаційно-економічних методів узгодження інтересів виробників і продавців продукції. Системний аналіз процесів у сфері ціноутворення дозволяє оцінити ефективність цих інструментів, обґрунтувати необхідність зміни їх застосуванні.

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 груд. 2004 р. - К. : М-во юстиції України, 2014. - 124 с.

2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

3. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року // Відом. Верхов. Ради України. - 2004. - № 49 із наступ. змінами - Ст. 527.

4. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року // Відом. Верхов. Ради України. - 2010. - № 40. - Ст. 527.

5. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 року // Відом. Верхов. Ради України. - 2006. - № I. - Ст. 17.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки» від 21 грудня 2005 р. № 536-р.

7. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» // Урядовий кур'єр. - 1997. - 14 серпня. - № 148-149

8. Закон України «Про оренду земель» // Офіц. вісн. України. - 2003. - № 129. - С. 9-29.

9. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи в сфері сільськогосподарського виробництва» // Урядовий кур'єр 1994. - № 176. - 15 листопада.

10. Указ Президента України від 3 грудня 1999 р. «Про невідкладні заходи щодо прискореного реформування аграрного сектора економіки» // Українське слово. - Від 10-16 лютого 2000 р.

11. Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо проблем на селі та дальшого розвитку аграрного сектора економіки” // Сільський час. – 2002. – 27 лютого. – № 16.

12. Указ Президента України від 29 січня 2001 року, № 62/2001 “Про заходи щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектора економіки”.

13. Указ Президента України від 2 лютого 2002 року, № 92/2002 “Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян – власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)”.

14. Указ Президента України від 30 травня 2001 року, № 372/2001 “Про Основні напрями земельної реформи в Україні на 2002-2005 роки”.

15. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми // Економіка АПК. – 2005. – №5. – С. 8–14.

16. Аграрне право : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки -Х. : Право, 2010. – 296 с.

17. Агрпромисловий комплекс України: стан і перспективи розвитку. Науковий збірник / За ред. Оскольського В.В. – К.: Аратта. 2009. – 350 с.

18. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук ; ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана”. – 2-е вид., доповн. і перероб. – К., 2002. – 624 с.

19. Антипова Л.І. Соціальна та інші функції земельно-орендних відносин // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 96-102.

20. Баладжи М.Д. Еколого-економічні засади збалансованого землекористування / М.Д. Баладжи // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 6. – С. 157-160.

21. Березівський П. Основні засади сталого розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / П. Березівський, А. Железняк. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum...2009_3...pdf/09bpsora.pdf/

22. Ботезат О. П. Земельні ресурси як об'єкт державного управління / О. П. Ботезат // Держава та регіони. Сер. «Державне управління». - 2009. - № 4. - С. 20 - 23.

23. Верещинський Р. Оцінка ситуації АПК Львівської області та основні напрями розвитку на 2014 рік / Р. Верещинський // Агрофорум. - 2014. - № 3 (25). - С. 4.

24. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М. В., Зубець М. В., Саблук П. Т. та ін.]; за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселюка, М. М. Федорова. - К.: ННЦ ІАЕ, 2011. - 1008 с.

25. Могильний О.М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки [Текст] / О. М. Могильний. - К.: ІАЕ УААН, 2002. - 430 с.: табл. - Бібліогр.: с. 403-430

26. De Melo M., Denizer C., Gelb A. From Plan to Market: Patterns of Transition // Brejer M.I., Skreb M. (eds.). Macroeconomic Stabilization in Transition Economies. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

27. Dorr T.C. Statement Under Sekretary for Rural Development / House Agrscultural Committee Conservtion, Credit, Rural Development and Research Subcommittee Hearing on USDA Rural Development Programs. - 2006. - March, 30. - P. 6-8.

28. Глубіш Л. Я. Економічні важелі механізму державного регулювання виробничої складової продовольчої безпеки / Л. Я. Глубіш // Економічний форум. - 2013. - № 3. - С. 9-18.

29. Гудзь О. Є. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів / О. Є. Гудзь, А. В. Солик // Економіка АПК. - 2008. - №11. - С. 54-64.

30. Jolly R.W., Roe J.D. Selling a Piese of Farm Credit System // Choice. The magazine of food, farm and resoureeissues. - 1st Quarter 2005. - №20(1) - P. 19.

31. Karanikolas P., Bourdaras D., Kremmydas D., Martinos N. Support and Protection of Greek Agriculture: Inter-Temporal developments and Sectoral diversification // South-Eastern Europe Journal of Economics. - 2008. Vol. 38. - № 2.

32. Дем'яненко М. Я. Національна система державної підтримки аграрного сектору в умовах членства України в СОУ / М. Я. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. - 2008. - №3. - С. 11-16.

33. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК : монографія / М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, В. М. Скупий та ін.; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" ; за ред. М. Я. Дем'яненка. - К., 2011. - 372 с.

34. Державне регулювання економіки [Текст] / В. М. Гриньова, М. М. Новікова; Харківський держ. екон. ун-т. - Х. : ВД «ІНЖЕК», 2004. - 754 с. - Бібліогр.: С. 715-716.

35. Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми. - К., 2005. - 359 с.

36. Діброва А. Д. Державна підтримка виробництва продукції тваринництва в Україні / А. Д. Діброва, Л. В. Діброва // Вісник Сумського національного аграрного університету. - 2010. - Вип. 6/1. - С. 45-52.

37. Діброва А. Д. Державне регулювання сільського господарства: теорія, методологія, практика / А. Д. Діброва - К. : ВРД «Формат». - 2008. - 448 с.

38. Крупка Ю.М. Аграрне право України [Текст] / Ю.М. Крупка ; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». - К. : Ун-т «Україна», 2006. - 160 с. - Бібліогр.: с. 154-159.

39. Діброва А. Д. Сучасне трактування сутності державного регулювання аграрного сектору економіки [Текст] / А. Д. Діброва // Економічна теорія. - 2007. - № 1. - С. 76-84

40. Дудар Т.Г. Менеджмент [Текст] : навч. посібник / Т. Г. Дудар, Р. В. Волошин, В. Т. Дудар. - К.: "Центр учбової літератури", 2013. - 336 с.

41. Латинін М.А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України

[Електронний ресурс] / М.А. Латинін // Державне управління: теорія та практика: Електронний наук. фаховий журн. Національної академії державного управління при Президентові України. - 2005. - № 2. - Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej2/index.html>.

42. . Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні : [колективна монографія]. / за ред. д-ра екон. наук, професора, чл.-кор. НААН О. В. Ульянченка; Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Смукаста тип., 2015. – 320 с.

43. Основи теорії систем і системний аналіз [Текст] / О.М. Тридід, К.М. Таньков; Харківський нац. екон. ун-т. - Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. - 74 с.

44. Попова О.Л. Сталій розвиток агросфери України: політика і механізми / О.Л. Попова; НААН України, Ін-т екон. та прогноз. - К., 2009. - 352 с.

45. Ільчак О. В. Облікові аспекти земельних відносин в умовах інтеграційних процесів [Електронний ресурс] / О. В. Ільчак // Бізнес Інформ. – 2014. – № 8. – С. 223-228. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_8_41

46. Системний аналіз [Текст] / О.І. Аршинова, А.В. Шевченко; Національний авіаційний ун-т. - К. : НАУ, 2007. - 28 с. - Бібліогр.: с. 127-128

47. Концепція програми розвитку фермерства в Україні на 2005 – 2015 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www.coop.in.ua/Download%20Files/Farm_Concept.zip

48. . Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: Монографія. / М. Х. Корецький. - К.: Вид-во УАДУ, 2002. - 260 с.

49. Richardson B. Modern organization need to operate at all times from the comprehensive strategic management basis // Management decision. 2000. № 2.

50. Кулик А. М. Удосконалення механізму державного регулювання аграрного сектору економіки України. Галицький економічний вісник:

Науковий журнал, № 3 (18), 2008. / А. М. Кулик. – Тернопіль: ПВНЗ «Інститут економіки і підприємництва», 2008. – 194 с.

51. Латинін М. А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: Моногр. / М. А. Латинін. - Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2006. - 320 с.

52. Латинін М. Шляхи удосконалення системи державного управління земельними відносинами в Україні / М. Латинін, Г. Шарій // Публічне управління: теорія та практика. – 2010. – № 2. – С. 97-104.

53. Лісовий А. В. Державне регулювання розвитку сільських територій. монографія/ Лісовий А. В. / НАН України. - Об'єднаний інститут економіки. - Київ, 2007.-С. 160-170.

54. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: монографія / Ю. Я. Лузан; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". – К., 2010. – 472 с.

55. Майстро С.В. Напрями державної підтримки аграрного сектора та її вплив на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку [Електронний ресурс] // С. В. Майстро. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/galuz/05msvpsr.pdf>

56. Макаренко П. М. Аграрна політика держави у земельних відносинах на селі / П. М. Макаренко, Ю. О. Литвин, А. П. Макаренко // Академічний огляд. Серія: Економіка та підприємництво. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 37-47.

57. Михасюк І. Державне регулювання економіки. / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка. - К.: Атіка, Ельга-Н, 2000. - 592 с.

58. Геєць В.М. Перспективи аграрних трансформацій та їх вплив на розвиток подій в економіці України / В. М. Геєць // Економіка АПК - 2006. - № 7. - С. 11-14.

НУБІП України

59. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери : монографія / О. М. Могильний, В. Осецький. - Київ, 2013. - 146 с.

[Текст] / В. Осецький, А. Прилуцький // Вісн. КНУ ім. Тараса Шевченка. - 2013.

- Вип. № 146. - С. 53-60.

НУБІП України

60. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона.

К.: ДУ «ІЕПСР НАН України», 2012. - 72 с

61. Пасхавер Б.Й. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Б.Й.

Пасхавер, О.В. Шубравська, Л.В. Молдаван. - НАН України. - Т. 1. - С. 1-10. - 2009. - 432 с.

НУБІП України

62. Сичова М.О. Напрями державного регулювання розвитку аграрного

сектора в умовах світової економічної кризи [Текст] / М. О. Сичова, Н. О.

Шевченко // Агросвіт. - 2012. - № 8. - С. 43-46

НУБІП України

63. . Офіційний сайт Державного комітету статистики України: Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

64. . Паленичак О. В. Рациональне землекористування в умовах

збалансованого розвитку агропромислового виробництва / О. В. Паленичак //

Економіка АПК. - 2012. - № 2. - С. 27-32.

НУБІП України

65. . Паляничко Н.І. Організаційна складова в забезпеченні сталого землекористування [Електронний ресурс] / Н.І. Паляничко // Економіка

природокористування і охорони довкілля: зб. наук. праць. - 2012. - Режим

доступу: <http://economics-of-nature.net>.

НУБІП України

66. Радченко О.Д. Методологічне забезпечення оцінки ефективності бюджетної підтримки аграрного сектору // О.Д. Радченко / Вісник Сумського

національного аграрного університету. Серія: фінанси і кредит. - 2013. - №

1(34). - С. 22-28.

67. . Розум Р.І. Еколого-економічні системи: основні аспекти / Р.І. Розум,

М.В. Буряк, Т.В. Любезна // Науковий огляд. Науковий журнал. - Київ, 2015. -

№ 6 (16). - С. 33-49.

НУБІП України

68. . Саблук П. Т. Глобалізація і продовольство: монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 632с.

69. . Саблук П. Т. Продовольча безпека України / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 3–7.

70. . Сельскохозяйственная политика в странах ОЭСР и странах с формирующейся рыночной экономикой. Мониторинг и оценка 2013г. Украина [Електронний ресурс]. – Режим доступа:

http://www.oecd.org/tad/agriculturalpolicies/AgMon_2013_Ukraine_RUS.pdf

71. Державна Служба України з питань геодезії, картографії та кадастру
Режим доступу: <https://land.gov.ua/>

72. . Смолінська С. Д. Організаційно-економічні передумови запровадження іпотеки сільськогосподарських земель в Україні // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 75-79.

73. . Статистичний щорічник “Сільське господарство України” за 2012-2015 рр. // Держкомстат України. – К.: – 2013-2016 рр.

74. . Статівка Н. В. Удосконалення системи державного регулювання розвитку земельних відносин / Н. В. Статівка // Теорія та практика державного управління. – Вип. 1. – 2010. – № 28.

75. . Трегобчук В. М. Рациональне використання та всебічна охорона земель – головні чинники продовольчої і національної безпеки / В. М. Трегобчук // Землепорядкування. 2001. – № 1. – С. 36-41.

76. . Федоров М. М. Земельна реформа і розвиток ринкових земельних відносин / Федоров М. М. // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 55-60.

77. . Фурдичко О. І. Еколого-економічні особливості використання природних ресурсів в аграрному виробництві України / О. І. Фурдичко, О. С. Дем'янюк // Агроекологічний журнал, 2013. – № 3. – С. 7-12.

78. . Чорний С. О. Оцінка інтегральних форм взаємодії в сфері агропромислового виробництва / С. О. Чорний, Р. В. Волошин // Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи

Інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. 28 жовтня 2016 р. (ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський). – Тернопіль : Крок, 2016. – 355 с. – С. 313-315.

79. Шебаніна О. В. Орендні земельні відносини: сучасний стан та основні напрями удосконалення / Шебаніна О. В. // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 7-13.

80. Шиян Н. І. Державне регулювання економіки / Н. І. Шиян. - Х. :Формат Плюс, 2008. -384 с.

81. Шкуратов О.І. Інноваційні засади формування економічно безпечного землекористування в сільському господарстві // О.І. Шкуратов // Інноваційна економіка. – 2011. – № 6. – С. 10-13.

82. Юхименко П.І., Загурський О.М. Розвиток орендних відносин в аграрному секторі економіки // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 18-22.

83. Бородіна О.М. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація [Електронний ресурс] / О.М. Бородіна, В.М. Гесць, А.О. Гуторов та ін. // 2012. – Режим доступу: http://dnsgb.com.ua/files/nauk_dop_2w.pdf

84. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2013. – №8. – С. 12–21.

85. Криленко В.І. Сучасні підходи до оцінки рівня державної підтримки аграрного сектору економіки [Електронний ресурс] / В.І. Криленко // Ефективна економіка. – 2014. – № 7. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3208>

86. Латинцін М.А. Оцінка рівня державної підтримки аграрного сектора за допомогою конвенційних методів. [Електронний ресурс] / М.А. Латинцін // Державне управління: теорія та практика. – 2005 – №1. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej1/>

87. Лупенко Ю.О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк. – К.: Наукове видання ННЦ "ІАЕ" – 2012. – 112 с.

88. Мельник Т.М. Оцінка державної підтримки аграрного сектору України. // Т.М. Мельник, О.С. Головачова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – № 3. – 2013. – С. 169–184.

89. Радченко О.Д. Методологічне забезпечення оцінки ефективності бюджетної підтримки аграрного сектору / О.Д. Радченко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка, організація". – 2013. – № 1 (34). – С. 207–213.

90. Тулуш Л.Д. Стратегічні напрями підтримки розвитку агропромислового виробництва в Україні / Л.Д. Тулуш, О.Д. Радченко // Економіка АПК. – 2012. – №10. – С. 81–90.

91. Шолойко А.С. Методологічні підходи до оцінки ефективності державної підтримки сільського господарства / А.С. Шолойко // Облік і фінанси. – 2012. – № 3. – С. 120–124.

92. Ільчук О. М. Наукові засади державного регулювання аграрної сфери в умовах підвищених ризиків. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. Вип. 181(4). С. 193–199.

93. Tweeten L., Zulauf C. Public Policy for Agriculture after Commodity Programs. Review of Agricultural Economics. 1997. Vol. 19. pp. 263-279.

94. Moyer W., Josling T. Agricultural Policy Reform. Politics and process in the EU and US in 1990 s. Journal of Agricultural Economics. 2006. vol. 57. no 1. pp. 145-148.

95. Coleman W., Skogstad G., Atkinson M. Paradigm Shifts and Policy Networks: Cumulative Change in Agriculture. Journal of Public Policy. 1996. Vol. 16. pp. 273-301.

96. Онегіна В. Зміна аграрної парадигми і державної політики у розвинутих країнах. Економіка України. 2005. № 11. С. 62-72.

97. Цілі сталого розвитку 2016-2030 рр. URL:
<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvvtkutvsiacholittia/tsli-staloho-rozvvtku>.

98. Погрібняк М. А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.; 25.00.02 / Погрібняк М. А.; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.

99. Эволюция регуляторной политики в странах-членах ОЭСР [Электронный ресурс] / Н. Малышев // Париж: Организация экономического сотрудничества и развития. – 2006. – 35 с. – Режим доступа:
www.oecd.org/gov/regulatorypolicy/42051724.doc

100. Осалча Н. В. Цілі, завдання та принципи регуляторної політики в митній сфері [Текст] / Н. В. Осалча, В. І. Лященко // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 1(19). – С. 69-82.

101. Колупаєва І. В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування / І. В. Колупаєва // Проблеми економіки – 2013. – № 4. – С. 99-107.

102. Жулінська О. Проблеми дотримання принципів державної регуляторної політики [Текст] / О. Жулінська // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. С. Загорського, А. В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 32. – С. 122-128.

103. Чугунов І.Я. Регуляторна політика як інструмент активізації процесів регіонального соціально-економічного розвитку / І.Я. Чугунов, О.П. Крайник // Наукові праці НДФІ. – К., 2006. – Вип. 1(34). – С. 3-12.

104. Криденко В. І. Методологічні засади оцінки регуляторної політики держави у сфері забезпечення економічної безпеки аграрного сектора / В.І. Криденко // Вісник СНУ імені І.І. Мечникова. – 2014. – Том 19. Випуск 2/2. – С.113-117.

105. Офіційний сайт рейтингу Індекс глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>.

106. Офіційний сайт Держказначейства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>.

107. Юшко С. В. Фіксований сільськогосподарський податок: історія та перспективи застосування / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 63-72.

108. Офіційний сайт рейтингу Світового банку DoingBusiness[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

109. Мішенін Є. В. Генеза запровадження фіксованого 'Сумського НАУ. – 2010. – Вип. 9/2. – С. 3-15

110. Мацелюх Н. П. Оподаткування аграрного сектора: проблеми і нові підходи в системі державного регулювання / Н. П. Мацелюх, М. О. Скорик // Агросвіт. – 2016. – № 12. – С. 24-28

111. Про результати перевірки та аналізу ефективності державної підтримки агропромислового комплексу в умовах його реформування у 2001 році / Підготовлено за матеріалами Звіту департаменту контролю видатків на АПК та виробничу інфраструктуру, затвердженого постановою Колегії Рахункової палати від 27.03.2002 № 5-3. – Київ: Рахункова палата України, 2002. – Випуск 6.

112. Адаменко А.П. Державне регулювання інвестиційної діяльності в аграрній сфері. Вісник Сум. нац. аграр. ун-ту. Сер «Фінанси і кредит». 2009. № 2.

113. Демішко О. О. Регулюючий вплив податкового навантаження на економічні процеси у сільському господарстві // О. О. Демішко // Молодий вчений. – 2016. – №9(36). – С. 54-60. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/9/55.pdf>

114. Карпенко Є. А. Облік та оподаткування оплати праці найманих працівників та членів фермерських господарств / Є. А. Карпенко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 2

12]. С. 112-116. Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_2%282%29_24

115. Артемова Е.И. Совершенствование системы государственного регулирования аграрного производства как фактор импортозамещения. Научный журнал КубГАУ. 2017. № 128(04). С. 1-12.

116. Березина Л.М. Світовий досвід державного регулювання АПК: уроки для України. Наук. вісник ЛНАУ. 2010. № 16. URL: http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/ekon/2010_16/Beresina.pdf.

117. Дудка О.І. Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору України. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 13. С. 99-102.

118. Кіндзерський В.В. Державне регулювання аграрного сектору економіки: імплементація зарубіжного досвіду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 5. С. 24-30.

119. Коваленко С.Ю. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва. Ефективна економіка. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_40.

120. Крупка М. Програмно-цільовий метод бюджетування в Україні. Вісник Львів. ун-ту. Економіка. 2009. Вип. 41. С. 16-34.

121. Майстро С.В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf>.

122. Окрепка М.Є. Розвиток сільськогосподарського виробництва і проблеми його інвестування. Вісник Запор. нац. ун-ту. Економічні науки. 2010. № 4(8). С. 176-180.

123. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 49. Ст. 527.

124. Основні показники зовнішньої торгівлі України, веб-сайт. URL: <http://ucab.ua/ua>

НУБІП України

125. Польова О., Гусонька Д. Поляття ринку аграрної продукції України в системі міжнародної торгівлі. Аграрна економіка. 2018. Т. 11. № 3-4. С. 103-

110.

НУБІП України

126. Карасьова Н. А. Глобалізаційні детермінанти експортоорієнтованого розвитку аграрного сектора України. Міжнародна економічна політика. 2014. № 1 (20). С. 129-152

НУБІП України

127. Яців І. Б., Яців С. Ф. Формування цін на сільськогосподарську продукцію як чинник розвитку аграрного сектора економіки. Аграрна економіка. 2015. Т. 8. № 1-2. С. 24-31.

НУБІП України

128. Шпичак О. М. Теоретико-методологічні аспекти ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Економіка АПК. 2012. № 8. С. 3-10

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України